

GÖRÖG SZERTARTÁSÚ KATOLIKUS EGYHÁZTÖRTÉNELEM

POLGÁRI, IPARI ÉS TANONCISKOLÁK SZÁMÁRA

Irla

Dr. KISS ANDOR

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA BUDAPEST, 1936

Ára P 2.—

GÖR.-SZERT.-KATHOLIKUS
EGYHÁZTÖRTÉNELEM

POLGÁRI ÉS IPAROS-TANONCISKOLÁK
SZÁMÁRA

IRTA

DR KISS ANDOR

SZÉKESFŐVÁROSI HITTANÁR

PETRASOVSKY E. FESTŐMŰVÉSZ RAJZAIVAL

*A hajdudorogi egyházi főhatóság 1651/1935. sz. alatt kell
jóváhagyásával.*

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST, 1936

*Hajdudorogi egyházi főhatóság 1651/1935. sz. alatt kelt
jóváhagyásával.*

STEPHANEUM NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R. T.
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. sz. — A nyomdáért felelős: ifj. Kohl Ferenc.

XI. Piusz pápa.

A római pápák sorában a 262-ik. Megválasztották 1922 febr. 6-án.

BEVEZETÉS.

1. §. Az egyháztörténelem fogalma és felosztása.

Az egyháztörténelem az a tudomány, mely rendszeresen előadja azokat a jelentős eseményeket, amelyek Jézus Egyházában végbementek. Az egyháztörténelemnek feladata előadni az Egyháznak alapítását, gyors elterjedését, nagy küzdelmeit, csodálatos fennmaradását és azt a jótékony hatást, melyet az emberiség művelődésére gyakorolt.

Fontosabb események szempontjából az egyháztörténelmet a világtörténelem mintájára négy korszakra osztjuk : I. A keresztény ókor, az apostolok működésétől a szláv népek megtéréséig (864). II. A keresztény középkor, a szláv népek megtérésétől a flórenci zsinatig (1439). III. A keresztény újkor, a flórenci zsinattól a francia forradalomig (1789). IV. A legújabb kor, a francia forradalomtól napjainkig.

I. A keresztény ókor.

2. §. Jézus Krisztus az Egyházalapító.

Jézus Krisztus Dávid király nemzetségéből, Szűz Máriától Betlehemben született (Róma alapítása után 749 vagy 750-ben). Születését csodás jelenségek kísérték, imádására megjelent az egész teremtetett természet. Harmincéves koráig elvonulva élt Názáretben és mindvégig engedelmes, jó gyermeke volt szüleinek.

Nyilvános működése Tiberiusz császárságának 15-ik évében kezdődött, amikor kiment a Jordán folyóhoz és Keresztelő Szent János kezéből fölvette a keresztséget. Majd a pusztába vonult, ahol 40 napig böjtölve és imádkozva készült elő hároméves tanítói működésére. Élete szent, tanítása magasztos, tettei csodálatosak voltak. Ámde a zsidó nép vezetői vakságukban nem ismerték föl Jézusban Megváltójukat, azért elhatározták, hogy megölik. Jézus

nem vonakodott a szenvedéstől és mikor elérkezettnek látta óráját, ünnepélyesen bevonult Jeruzsálembe és önként átadta magát ellenségeinek. A zsidó nagytanács vádjára a gyöngye jellemű *Poncius Pilátusnak*, az akkori római helytartónak gyáva engedékenysége folytán 33 éves korában (Nizán hó 14-én) keresztre feszítették. Az élet és halál ura azonban legyőzte a halált és a sírban levőknek életet ajándékozva, harmadnapon dicsőségesen feltámadt. Ezután még negyven napig maradt tanítványai körében, reájuk ruházta hatalmát és megígérve a vigasztaló Szentlelket, fölemelkedett a mennyekbe.

Az Úr Jézus tanításának terjesztésére 12 apostolt választott és a következő szavakkal küldötte ki őket a világ meghódítására : *«Elmenvén tehát, tanítsatok minden nemzetet . . .» «Aki titeket hallgat, engem hallgat, aki titeket megvet, engem vet meg . . .»* Az apostolok élére *Simon Pétert* állította és reábízta az egyházfői méltóságot is, midőn így szólt hozzá : *«Te Péter vagy és erre a kösziklára fogom építeni Anyaszentegyházamat és a pokol kapui nem fognak erőt venni rajta»*. Az apostolok, mielőtt missziójukat megkezdték, megemlékeztek az isteni ígétről és Jeruzsálembe mentek, ahol nagy szélvész és zúgás között tüzes nyelvek alakjában vették a Szentlélek ajándékait, amelyek a félénk apostolokat a krisztusi tan rettenthetetlen bajnokaivá avatták. Ezután nyomban megkezdték működésüket. Mindenben előljárt Péter, aki a zsidó pünkösdre összesereglett nagy sokasághoz oly lelkes beszédet intézett, hogy még azon a napon háromezer ember kereszttelkedett meg. Másnap pedig, midőn egy közismert sánta koldust a názareti Jézus nevében meggyógyított, a keresztények száma ötezerre emelkedett. Így vált a pünkösdünnep az Egyház születése napjává, amelyen *Jeruzsálemben* megalakult az első keresztény hitköziség.

A hívek számának növekedtével az apostolok segítőkül hét szentéletű férfiút választottak, akiket ima és kézzel való áldás által szerpapokká szenteltek. Ezek voltak az első *diakonusok*.

3. §. A palesztinai üldözés és az apostoli sors.

Az Úr Jézus jóvendölése : *Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak . . .* szóról-szóra beteljesedett. A hívők száma folyton emelkedett. Az egész Jeruzsálem az apostolok dicséretétől hangzott, csak a zsidó papok nem tudták elviselni az Ige hódítását. Vak

gyűlöletükben az apostolokat elfogták, tömlöcbe zárták, sőt halálra ítélve megölték volna őket, ha Gamaliel, a bölcös farizeus védelmükre nem kél e szavakkal: *«Engedjétek el őket: mert ha ez a terv, vagy mű emberektől vagy, felbomlik; ha azonban az Istentől van, nem ronthatjátok le»*. Erre eltiltva őket a tanítástól, megvesszőzve szabadon bocsátották.

Az apostolok egyelőre életüket ugyan megmentették, — de mivel a nagytanács tilalma ellenére tovább is hirdették a megfeszített Krisztust —, azért nem állíthatták meg az Egyháznak általános véres üldözését, melynek első vértanúja *István földiakonus lett*, akit a városon kívül agyonköveztek (ünnepe dec. 27-én.). Nemsokára követte őt a vértanúságban Szent Jakab apostol is, akit I. Heródes Agrippa lefejeztetett. Majd Szent Pétert is elfogatta, akire hasonló sors várt, de a hívek buzgó könyörgésére csodálatos módon kiszabadult a börtönből.

Szent Péter misét mond a katakombában.

Az üldözés az egyháznak csak javára szolgált. Az apostolok megemlékezve Krisztusnak ama szavairól: *Ha üldöznek titeket egyik helyen, menjetek a másik helyre*, valóban szétszéledtek egész Palesztinában és mindenütt virágzó, új hitközségeket alapítottak.

A kereszténység gyors elterjedésében hervadhatatlan érdemei vannak a «nemzetek nagy apostolának», Tarzusi Szent Pálnak.

Pál (Saul) előbb Krisztusnak ádáz ellensége, majd legtevékenyebb apostola. Krisztussal egyidőben született a kisázsiai *Tarzusban*. Ritka észtehetség, rettenthetetlen bátorság és lankadást nem ismerő tetterő jellemezte. Római polgár volt, ami nagy jogokat biztosított neki az egész birodalomban. Mint serdülő ifjú Gamalielnek híres rabbiképző iskolájába járt, melynek legkiválóbb

tanulója volt. Korán meggyűlölgették vele a kereszténységet és nem volt más vágya, mint megsemmisítve látni Krisztus Egyházát. Örvendve vett részt Szent István megkövezésében és boldogan indult *Damaszkuszba* a keresztények rabszíjra fűzésére. Ámde útjában égi jelenés állítja meg s hallva az égi szózatot : *«En vagyok Jézus, akit te üldözesz»*, mindjárt keresztény hitre tér és Krisztus lánglelkű apostolává lesz.

Négy nagy apostoli útjában számtalan keresztény egyházat alapított. Hogy mennyit kellett üldözöttil szenvednie, azt leírja ő maga : *«A zsidóktól öt ízben kaptam egy híján negyven ütést. Háromszor verettem meg vesszőkkel, egyszer megköveztettem, háromszor hajótörést szenvedtem. Fáradásban és nyomorúságban, sok virrasztásban, éhségben és szomjúságban voltam»*.

Végre «jó harcot harcolva» elérte vágyainak netovábbját, amikor (67-ben) a *Néró-féle* üldözés alatt pallossal lefejezték.

Reánk maradt 14 levelében atyai szeretettel inti híveit és örök időkre gyönyörű szavakkal magyarázza a krisztusi tant.

Szent Péter életéből már csak keveset őrzött meg a történelem. Ő az Anyaszentegyház sziklaalapja, az apostolok vezére, a juhok és a bárányok főpásztora volt. Elsősége tudatában ő hívta össze a jeruzsálemi zsinatot ; ő vezette az apostolválasztást és eldöntötte a vitás kérdéseket. Szavára kezdték hirdetni az evangéliumot a pogányok között is, melynek buzgó terjesztése miatt Pállal egy időben fejjel lefelé keresztre feszítették (jún. 29.).

Szent János az isteni Mesternek legkedveltebb apostola volt. Ő írta a *Jelenések könyvét* és a *negyedik evangéliumot*. Az apostolok között ő az egyedüli, aki természetes halállal fejezte be életét. (Kr. u. 100 körül.)

4. §. Jeruzsálem pusztulása.

«Rád jönnek a napok és körülvesznek ellenségeid árokkal és földig lerontanak téged és fiaidat, és nem hagynak benned követ követ, mivel hogy nem ismerted meg a te látogatásod idejét.» Ily szavakkal jövendölte meg Jézus a szent város szörnyű pusztulását. Az Isten büntető keze valóban utólérte a makacs zsidókat. Az egykori választott nép, amelyet az Úr kézenfogva vezetett az ószövetségen át, ki lett szolgálatva ellenségeinek. Hamis messiások támadtak, kik lázadásra tüzelték a zsidókat. A farizeusoktól fanatizált és a rómaiaktól

kiszípolozott nép nagyon el volt keseredve az elnyomás miatt és csak egy szikra kellett a véres lázadás kitöréséhez, mely a zsidók végső pusztulását és teljes szétszórását okozta.

Kr. u. 66-ban tört ki Jeruzsálemben a nyílt lázadás, amikor a városban lévő római őrséget egy szálig kivégezték. A zsidók vénei, bár látták, a nagy veszedelmet, nem bírták visszatartani a vesztébe rohanó tömeget. Néró császár hadainak vezetését legkiválóbb hadvezérére, *Vespázianra* bízta, ki az ellenállást mindenütt leverve Jeruzsálem felé közeledett. E közben Nérót meggyilkolták, Vespázian Rómába sietett, ahol a nép császárrá választotta. Ekkor a hadvezetés fiára, *Tituszra* hárult. Titusz a 70-ik év tavaszán éppen a húsvéti ünnepek idején érkezett hatalmas seregével Jeruzsálem falai alá. Az ünnepekre csaknem kétmillió zsidó gyűlt össze Jeruzsálemben. Bár a rómaiak nagy túlerővel rendelkeztek, mégis heteken át tartott az ostrom, mert a zsidók oly hősiezen védekeztek, hogy a támadóknak minden egyes talpalatnyi helyet véres csatával kellett megszerezniök.

Leírhatatlan az a nyomor és szenvedés, melyet a bennszorult zsidók elviseltek. Éhség és ragályos betegség ütött ki közöttük. Az éhség oly nagy volt, hogy sötét éjeleken a mezőkre szöktek, ahol füvet és gyökeret kerestek, de rendesen életükkel fizettek meg érte. A rómaiak nap-nap mellett százakat feszítettek keresztre, úgyhogy a város körül valóságos kereszterdő állott. A zsidók pedig az oszlásnak indult hullákat a kőfalon dobálták át, amelyeknek száma két hét alatt több mint kétszázezerre emelkedett.

Azonban bárminő hősie is volt a zsidók védekezése, a rómaiak elfoglalták a szent várost. Bár Titusz parancsot adott, hogy a templomot kíméljék meg, de egy katona a harc hevében tüzet dobott rá és az is porrá égett a várossal együtt. Valóban kő-kövön nem maradt. Az ostrom alatt több mint egymillió zsidó halt meg, százezer pedig fogságba került.

A zsidók *Hadrián* császár alatt még egyszer fellázadtak, de a császár teljesen leverte és szétszórta őket az egész világon és megtiltotta nekik, hogy hazájukba visszatérjenek. Azóta bolyonganak a nagy világon, élnek haza és szentély nélkül. S a *«Bolygó zsidó»* (zsidóság) nem találhat nyugtot, mígnem eljön a káromlott Krisztus, kiről mondták: *«Az ő vére mirajtunk és a mi fiainkon»*.

5. §. A keresztények üldözése a római birodalomban.

A keresztény vallás bámulatos gyorsasággal terjedt el az egész római birodalomban. Úgy hogy már a harmadik században messze Kelettől a távoli Nyugatig mindenütt ismerték és követték a krisztusi tant.

Néro faklyái.

kit a régi világ jognélkülivé tett és a nő, kit emberi méltóságáról letaszított a férfi zsarnoki önkénye.

A krisztusi tan szépségéhez járult még az első keresztények példás élete és a vértanuk kivégzésénél történő sok csoda is, melyek szinte kézzelfoghatólag bizonyították a keresztény hit isteni eredetét.

Azonban alig jelent meg a kereszténység a római birodalomban, máris kegyetlen, véres üldözéssel akarták elnyomni.

A kereszténység gyors elterjedésének legfőbb hódító eszköze a krisztusi tanítás volt, mely a bizonytalanságban botorkáló embernek összes életkérdéseire megnyugtató feleletet adott. Így felvilágosítást kapott Istenről, világról, származásáról és jövőendő életéről. Nem ismert ez különbséget úr és pór, gazdag és szegény között, de szerető testvért és az Atyának egyenjogú gyermekét. Sietett is az egyház kebelébe a szegény, kit a pogány világ megvetett; a rabszolga,

Róma törvényei ugyanis az államvallás pogány gyakorlatait halálbüntetés terhe alatt parancsolták. Minthogy a keresztény vallás tiltotta ezt (császárok vallási tiszteletét, pogány áldozatokat), azért a keresztények nem teljesítették. Így tört ki az élet-halálharc. Tízszor ütött ki az üldözés, mely csaknem 300 évig tartott (64—313). Ezek közül az első és utolsó volt a legkegyetlenebb.

Az első véres üldözést az anya- és hitvesgyilkos Néro császár rendelte el. E vérszomjas császár saját gyönyörűségére felgyújtatta Rómát és hogy az elkeseredett nép haragját kikerülje, gyalázatos tettét a keresztényekre fogta. Erre a keresztények ezreit elfogták, keresztre feszítették, vadállatok elé vetették vagy szurokba bemártva fákllya gyanánt égették.

Az utolsó üldözés még kegyetlenebb volt. Ezt Dioklécián császár indította, akinek föltett szándéka volt a kereszténység teljes kiirtása. Ezért szigorúan megparancsolta, hogy minden keresztényt ki kell végezni, aki vonakodik a pogány isteneknek áldozni. Tíz évig patakként folyt a vér, s oly nagy volt a mészárlás, hogy Euzébiusz történetíró szerint «a bárdok eltompultak és eltörtek: a hóhérokat föl kellett váltani, a keresztények pedig dicsőítő énekeket zengtek a mindenható Istennek».

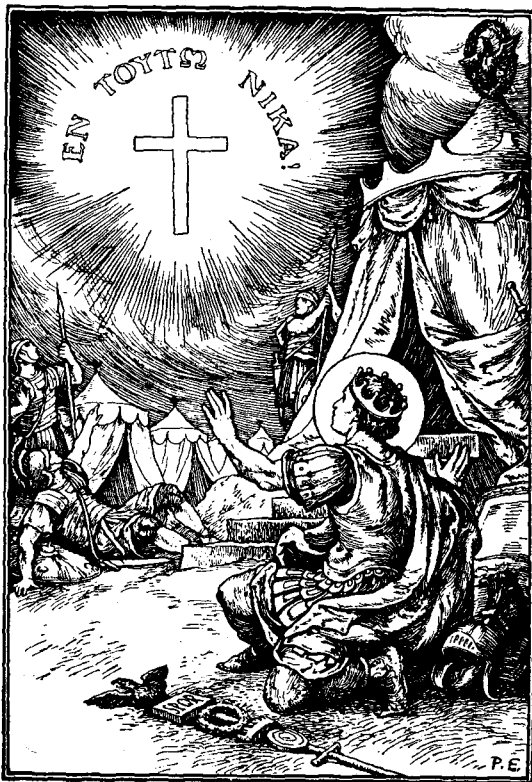
Az üldözések szakadatlan sora nem érte el célját. A keresztények száma nem fogyott meg, sőt mint Tertullian mondotta: Minden kiontott keresztény véreből új keresztény vetés sarjadt. Az egyház kiállotta a próbát és fényesen bebizonyította, hogy a pokol kapui sem vesznek erőt rajta. A vértanuk pontos számát megállapítani nem lehet. Egy bizonyos, hogy százazreket tesz ki a vértanuk serege.

6. §. Az Egyház diadala: Nagy Konstantin.

Krisztus Egyházán végre is megtört a császárok kegyetlenkedése. Az üldözést diadal, a szomorú napokat ünnepi hangulat váltotta fel. Az Úristen Nagy Konstantint választotta ki arra, hogy az üldözött egyháznak békét szerezzen.

Konstantin pogány nevelésben részesült, de édesanyja — vzent Ilona császárné — korán megismertette vele a keresztény Sallást. Az Úr Jézus csoda útján vezette őt Egyházába. Ugyanis háborúba keveredett a keresztényeket üldöző Maxenciusszal, ki kétszer annyi gyakorlott katonával rendelkezett. Konstantin lelke

sugallatát követve, a keresztények Istenéhez imádkozott s megfogadta, hogy ha győzni fog, kereszténnyé lesz. Ekkor fényes nappal ő és serege egy ragyogó keresztet látott az égen ily felírással: *«E jelben győzni fogsz!»* Csak éjjel értette meg látomását, amikor Krisztus megjelent neki s meghagyta, hogy ilyen hadijelvényeket csináltasson. Konstantin rögtön elkészítette a jelzett hadilobogókat és 312-ben a milviuszi hídnál ellenfelén fényes győzelmet aratott és nagy diadallal bevonult Rómába. Erre 313-ban kiadta a híres *milánói* rendeletet, melyben a keresztényeknek teljes vallásszabadságot biztosított.

«E jelben győzni fogsz.» Nagy Konstantin.

Majd elrendelte a vasárnap megünneplését és eltiltotta a keresztény vallást sértő pogány szokásokat. Nagy buzgalommal terjesztette a keresztény vallást, de gondosan ügyelt arra is, hogy vallása miatt senkit se üldözzenek. Az egyházakat gazdag javadalmakkal látta el és a megüresedett pogány templomok helyébe keresztény templomokat emeltetett. Így Jeruzsálemben a Szentsír-, Rómában pedig a Szent Péter-templomot stb. Majd székhelyét Bizáncba tette át, melyet nevéből Konstantinápolynak neveztek.

Konstantin kiváló férfiú volt, hívő keresztény, buzgó császár és vitéz fejedelem. Uralkodása új időszakot nyitott az Egyház életében. A katakombák sötétjébe zárt kereszténység napfényre

jöhetett, az üldözött egyház békét nyert és zavartalanul folytathatta isteni küldetését.

Konstantin után fiai uralkodtak. Ezek túlszigorú rendeleteket adtak ki a pogányok ellen, ami által a kereszténységnek többet ártottak, mint használtak.

Haláluk után a jó keresztényt színlelő *Julián* foglalta el a trónt. Azonban mindjárt uralkodásának a kezdetén nyíltan pogánynak vallotta magát és hogy a keresztvizet lemossa magáról, áldozati bikák vérében fürdött. Tevékenységének első feladatává a kereszténység megsemmisítését tűzte ki. Céljának elérésére először is korszerűen tökéletesítette a pogány istentiszteletet. Majd a keresztényeket kizárta a hivatalokból, beszüntette iskoláikat, elkobozta vagyonukat és a keresztény vallást szóval és írással gúnyolta. A Gondviselés azonban megakadályozta őt e gonosz tevékenységében. Háborúba keveredett a perzsákkal s a harcmezőn egy nyíltól találva, állítólag így kiáltott fel: *«Győztél Galileai!»* és isteneit átkozva halt meg (363). E vereséget még a pogányok is Isten büntetésének tekintették. A történelem csak ilyen néven ismeri: hitehagyott (aposztata) Julián.

Julián halálával végleg megszűnt az a törekvés is, hogy az enyészetnek indult pogányságot életre keltsék.

7. §. Ókori eretnekségek.

Az Egyház, amikor külső ellenségeit legyőzte, csak egyik feladatát oldotta meg. Sokkal nehezebb volt az a küzdelme, melyet belső ellenségeivel, a különféle eretnekségekkel kellett megvívnia. Akadtak ugyanis tévtanítók, kik a krisztusi hitigazságokat vagy megmásították, vagy pedig egyszerűen tagadták. Mindezeket eretnekeknek, tanaikat *eretnekségnek* nevezzük.

Nevezetesebb eretnekség volt az *ariánizmus*. Áriusz alexandriai áldozópap a IV. század elején azt tanította, hogy Jézus Krisztus nem Isten, hanem csak Istennek legkiválóbb teremtménye. Nem öröktől fogva van, mint az Atya, hanem volt idő, amikor nem létezett. *Áriusz tévedése nagy volt. Ő az Istenből pusztá embert formált,* mert nem tett különbséget Jézus isteni és emberi természete között.

Áriusz nagy tehetség volt és kitűnő szónok. Ez a magyarázata, hogy rengeteg hívet toborzott magának. Nagy Konstantin császár Szilveszter pápával egyetértve, *Niceába* egyetemes zsinatot hívott

egybe. A zsinatot 325-ben tartották meg Hoziusz pápai követ és 318 görög szertartású püspök részvételével. Köztük volt Szent Miklós, a «nagy csodatevő», Szent Athanáz, «az igazhit atyja», Szent Pafnucius, a «tisztaság példaképe» és igen sokan mások. A zsinat Áriusz tévtanával szemben kimondotta, hogy a Fiú az Atyával egylényegű,

Szent Miklós püspök, a szegények pártfogója.

örök igaz Isten, majd Áriuszt elítélte és az Egyházból kizárta. Egyben pedig a «*ni-ceai hitvallás*»-ban összefoglalta a helyes tant. (Ezt a Hitvallást szoktuk mi minden alkalommal imádkozni.)

Majd száz évvel később Nesztórius konstantinápolyi pátriárka azt a téves tant kezdte hirdetni, hogy Krisztusban nemcsak két természet, hanem két személy is van. Ezért Szűz Mária nem nevezhető Isten anyjának, mert általa csak az emberi személy született. Nesztórius mint pátriárka sok követőre

talált. E téves tanítást a 431-ben tartott efezusi zsinat ítélte el. És pedig Nesztóriuszt megfosztva püspökségétől, kiközösítette és tanát, mint eretnokséget kárhoztatta.

Midőn a türelmetlenül várakozó nép megtudta a zsinat határozatát, mely szerint Szűz Máriát továbbra is Isten Anyjának nevezheti, fáklyásmenettel kísérte szállásukra a zsinat püspökeit, miközben örömrivalgás közt boldogan dicsőítette az Istenszülő szent Szület.

8. §. Az izlám.

Míg a keresztény vallás Nyugaton minden nehézség nélkül terjedhetett, addig Keleten hatalmas ellenfele támadt az izlám-ban. E tévtan hazája Arábia, alapítója pedig *Mohamed* volt. Arábiának *Mekka* nevű városában 570-ben született. Mint kereskedő ember sokat utazott, több nyelvet megtanult és felelősen megismerkedett a keresztény és a zsidó vallással is. Több hónapot egy barlangban vallási álmódosások között töltött, ahol — szerinte — megjelent neki Gábor arkangyal és megbízta őt egy tökéletesebb, új vallás alapításával. Először Mekában kezdte hirdetni tanát, de ott küldetése bizonyosságául csodákat kívántak tőle, amit nem tudott teljesíteni, azért a feldühödött nép haragja elől Mekkából Medinába menekült (622-ben).

Alaptana : egy az Isten és Mohamed az ő prófétája, aki nagyságában felülmúlja Krisztust és Mózeszt is. Tanítja a szélső fatalizmust, mely szerint örök végzet uralkodik az embereken, amit befolyásolni vagy megmásítani nem lehet. Ismeri az örökéletet, de elveti a bűnbeesést és a megváltást. Szerinte az üdvözülés eszközei : a bűjt, alamizsna, imádság, valamint a naponkinti mosakodás, de mindegyiknél többet ér az izlámért ontott vér. Minden

.I. Mohamed meghódítja Konstantinápolyt.

igazhívó muzulmánként kötelességévé teszi, hogy életében legalább egyszer elzarándokoljon a mekkai szentkőhöz, a *Kábához*. Híveinek eltiltotta a szeszes italok élvezetét és a képek tiszteletét, de megengedte a többnejűséget, a vérbosszút és a rabszolgakereskedést. Mivel Mohamed sem írni, sem olvasni nem tudott, azért tanítása csak halála után lett megörökítve a *Koránban*. Utódául a mindenkori kalifát tette meg, aki az izlámnak nemcsak egyházi, hanem világi feje is lett.

Míg Mohamedet a vallás létesítésében a beteges képzelgés vezette, addig annak elterjesztésében a vak szenvedély érvényesült. Elve volt tanait nemcsak szóval, hanem főként fegyverrel terjeszteni s ezért az izlám története vérrel van megírva. Innen magyarázható, hogy egy rövid század leforgása alatt meghódította az egész *Palesztinát, Szíriát, Északafrikát*, sőt *Spanyolországot* is, úgy-hogy az egész kereszténységet végveszedelemmel fenyegette. Nyugat felé törtető útjában Martell Károly állította meg, aki a mohamedánok serege felett 732-ben fényes győzelmet aratott. Keleten azonban a XV. század közepén sikerült a mohamedánoknak elfoglalniok *Konstantinápolyt* és ettől az időtől kezdve Magyarországot és a többi keresztény államokat is fenyegették. A magyarság Hunyadi János vezetésével és a pápa segítségével hosszú évtizedeken keresztül a nyugati kereszténység védőbástyája volt, de 1526-ban Mohácsnál tönkrementek a magyar sereget és hazánk nagy része török uralom alá került. Végre másfél század elteltével Szavojai Jenő — a csodálatosan könnyező máriapócsi Szűzanya pártfogásával — a nagy túlerőben lévő törököket *Zentánál* legyőzte és a magyar vitézség Budát visszafoglalta. Így lett vége a török uralomnak hazánkban (1686).

9. §. Kereszténység terjedése a népvándorlaskor.

A népvándorlással az egyházi életnek új fejezete kezdődött. A pogány népeket a tévelyek sötétségéből a hit világába kellett emelni. Nevelni kellett őket és szívükbe a romboló barbárság helyett a testvéri szeretet érzelmeit ültetni. E népek hamar belátták a kereszténység jótékony hatását és szeretettel felkarolták azt.

A kereszténység felvételében a *gótok* voltak az elsők. A niceai zsinaton már egy Theofil nevű püspökük is megjelent.

A *frankok* megtérése *Klodvig* király nevéhez fűződik, aki egy bizonytalan kimenetelű ütközet előtt a keresztények Istenéhez

imádkozott és fényes diadalt aratott. Erre Klodvig 3000 nemes vitézével felvette a keresztséget.

Az *angolok* megtérítését Szent Gergely pápa megbízásából Ágoston római bencés-apát 40 szerzetestársával végezte. Angol-

A csodatevő máriapócsi kegykép.

ország a maga nagyságát a kereszténységnek s a szerzetesek sokoldalú szorgalmának köszönheti.

Az *irek* apostola Szent *Patrik* volt, ki gyönyörű beszédeivel nyerte meg az ireket Krisztus Egyházának. Az irek oly sok szentet adtak az Egyháznak, hogy országukat a *szentek szigetének* nevezték.

A *németek megtérítése* Szent *Bonifác* nevéhez fűződik, ki csaknem 30 évig buzgólkodott a németek megtérítésén s eközben 17 püspökséget és több zárdát alapított. Élete végén felkereste a frizeket, ahol egy pogány csapat 52 társával együtt meggyilkolta.

10. §. Ókori keresztény írók.

Az Egyház élete a keresztény ókorban állandó harc volt. A zsenge csemetét tövében akarták kivágni. Ez a harc azonban nemcsak az üldözésekben nyilvánult meg, hanem különféle tévtanításokban is, amelyek nem egyszer végveszéllyel fenyegették Krisztus Egyházát. E támadások csatasorba állították a tehetséges keresztényeket, akik az egyházban virágzó irodalmat teremtettek.

Azokat a kiváló írókat, akik a különféle támadásokkal szemben megvédték a keresztény tant, hitvédőknek nevezzük. Azokat az egyházi férfiakat pedig, akik az első nyolc század folyamán életszentséggükkel és helyes tanításukkal kiváltak: *egyházatyáknak hívjuk.* Ezek közül a legkiválóbbakat *egyháztanítóknak*, az apostolok tanítványait pedig *apostoli atyáknak* nevezzük.

Az apostoli atyák mind görögül és rendszerint levélformában írtak. Megemlítendő *Szent Ignác*, János apostol tanítványa. *Trajanusz* császár alatt szenvedett vértanuhalált († 107), aki Rómába vitette és a nép mulattatására oroszlánokkal tépette szét. Hívei meg akarták menteni a haláltól, de ő külön levélben kérte őket, hogy ne fosszák meg a vértanuság koronájától. *«Sem a lángok, sem a kereszt, sem az oroszlánok fogai nem ijesztenek meg engem.»* *Szent Polikárp* szmirnai püspök szintén János apostol tanítványa volt. Egy levele maradt ránk, melyben a keresztény hitéletre buzdítást és erkölcsi oktatásokat ad. Rómában, mint vértanu fejezte be életét. († 150.) Midőn a prokonzul felszólította, hogy tagadja meg Krisztust, Polikárp bátran így felelt: *«Nyolcvanhat éve szolgálom Neki és Ő soha meg nem bántott engem, hát hogyan káromolhatnám az én Királyomat, aki engem megváltott».* Amidőn a máglyára lépett, a lángok boltozatszerűen körülvették őt és sértetlen maradt, úgy hogy a hóhérnak törrel kellett kioltani az életét.

A *hitvédők* a II. század közepén tűntek fel és műveiket legnagyobbbrészt szintén görögül írták.

Nevezetesebb hitvédők: *Szent Jusztin* bölcsész († 163). A keresztények között ő az első, ki nagyobb irodalmi tevékenységet fejtett ki.

Alexandriai Kelemen († 217) a görög műveltség központjában, Alexandriában a kereszténybölcészeti főiskola nagyhírű előjárója volt. Három nagyobb munkája maradt ránk, melyben igen

sok becses adatot szolgáltat az őskereszténység családi és társadalmi életéből.

Alexandriai Kelemen tanítványa és utóda *Origenesz*, egy vértanu fia volt († 254). Rendkívüli, nagy tehetsége folytán már tizenennyolcéves korában a keresztény főiskola előljárójává lett, ahol hihetetlen tevékenységet fejtett ki. Epifánusz szerint 6000 könyvet írt és gyakran hét gyorsírót és ugyanannyi másolót foglalkoztatott. Szent életet élt és vértanuként halt meg († 254).

E kor latin íróinak a legkiválóbbja *Tertullian* káthágói áldozópap volt († 220 körül). *Őt nevezhetjük a keresztény latin irodalmi nyelv megalapítójának, amit igen nagy szókinccsel gazdagított.*

Tertullian tanítványa *Szent Ciprián* káthágói püspök volt. Őt midőn a Décius-féle üldözés alatt kivitték a vesztőhelyre, hóhérának 25 aranyat adott a mennyei korona megszerzéséért († 258).

11. §. Nagy egyháztanítók.

Az Egyház legválságosabb idejének leghatalmasabb egyéniségei az *egyháztanítók* voltak, akik az eretnekek csalárd támadásait halomra döntve, mindenkor diadalra vezették a krisztusi igazságot.

Az egyháztanítók között úgy számra, mint tudományra nézve a görög szentatyák vezetnek.

Szent Atanáz († 373) gazdag keresztény szülőktől Alexandriában született. Már kicsi korában hivatást érzett a papi pályához és ezért püspöke magához kérte és házában neveltette.

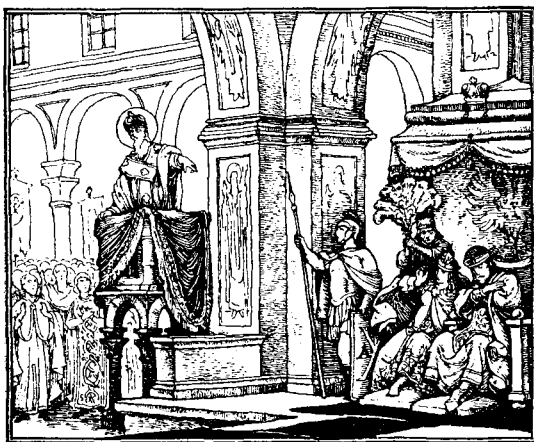
Püspökét mint titkár elkísérte a niceai zsinatra, ahol nagy tudásával és ékesszólásával először tűnt fel az arianusok elleni harcban. Ettől kezdve csaknem ötven éven keresztül szakadatlan harc és küzdelem az élete. Mint Alexandria érsekének ötször kellett száműzetésbe mennie s egy ízben négy hónapot atyja sírboltjában töltött. De az üldözés veszélyei és fáradalmai között is mindig talált időt értékes gondolatainak megörökítésére. Munkáit már kortársai is óriási kincsnek tartották. Szépen fejezi ki ezt Kozmasz apát: *«Ha Atanáz műveiből találsz egyet és nincsen papírod, írd el ruháidra».*

Nagy Szent Vazul (Bazil) a «szentek családjából» Kappadocia Cezárea nevű városában 330-ban született. Előkelő, gazdag családja révén az állami szolgálatban fényes jövő várt rá, de ő szét-

osztva minden vagyonát a pontuszi magányba vonult, ahol böjt, imádság és önsanyargatás között töltötte életét. Egyszerű életmódján akkor sem változtatott, midőn Cezárea érseke lett. *Nagy Szent Vazul minden idők legnagyobb szentjei közé tartozik.* Nevéhez fűződik az első modern értelemben vett kórház felállítása, ahol a szegény betegek ingyenes gyógykezelésben részesültek. Ő vette először gondozásba a bélpoklosokat, akik részére külön ragálykórházat létesített. Nevéhez fűződnek az első fiú- és leánynevelő-intézetek, valamint árvaházak, szegényházak, népkonyhák felállításai, amelyek híresek voltak nemcsak Keleten, hanem Nyugaton is. Ugyanő alkotta meg az első szerzetesi szabályokat, amit a róla elnevezett baziliták ma is változatlanul tartanak. Mint liturgikus író, isteni ihletésre megreformálta Szent Jakab apostol liturgiáját, amit évenként 10-szer szoktunk ma is végezni. Meghalt 379-ben (ünnepe jan. 1. és 30.).

Aranyszájú Szent János előkelő családból Antiochiában született. Csakhamar ő is a pusztába ment, ahol a legszigorúbb önmegtagadásban élt. Tizenkét évig Antiochiában szerepelt, mint a főtemplom hitszónoka, amely idő alatt világhírré tett szert. 398-ban Konstantinápoly püspöke lett.

Főpásztori működése valóságos áldás volt az egyházi életre. Éles szeme rögtön felismerte a hibákat és azokat minden személyválogatás nélkül orvosolni igyekezett. Így került szembe a fényűző Eudoxia császárnéval, aki száműzetésbe vitette, melynek kegyet-

Aranyszájú Szent János megfeddi a királyi udvart.

len megpróbáltatásai között a sok szenvedéstől legyengülve meghalt († 407). Az *Anyaszentegyház* legnagyobb szónoka volt, azért X. Pius pápa őt választotta a szónokok védőszentjének. Beszédeivel annyira lebilincselte hallgatóit, hogy két-három órán keresztül is szívesen

hallgatták. *Főpásztori tevékenységének legszebb vonása, hogy a krisztusi szeretet nevében tízezer szegényről rendszeresen gondoskodott.* Megrövidítette a liturgiát, amit az ő neve alatt leggyakrabban használ az egész Kelet (ünnepe jan. 30-án van).

Itt megemlítjük még *Damaszkuszi Szent Jánost*, a nagy hittudóst, aki egyszersmint a görög egyházi éneknek is legkiválóbb művelője volt († 749), valamint *Naziánzi Szent Gergelyt* († 390), a nagy theologust, *Nisszai Szent Gergelyt* († 395), a híres bölcsészt és *Szent Miklóst* († 350 körül), Mira város püspökét is, aki életzsentségével és határt nem ismerő jótékonyásával tűnt ki. Élete tele van szöve csodákkal, *azért az egész Anyaszentegyház ma is, mint csodálatosan segítő szentet tiszteli.* (Mikulás.) A görög egyház Szent Miklóst védőszentjéül választotta, akinek tiszteletére dec. 6-án külön ünnepet szentel.

Ugyanebben az időben a latin egyház legkiválóbb szentatyái a következők: *Szent Ambrus* († 397), a híres milánói püspök. *Szent Jeromos* († 420), a kiváló Szentírásfordító (Vulgata) és *Szent Ágoston* († 430), ki a legnagyobb latin egyházatyja volt. Legismertebb műve a *Vallomások*, *melyben utólérhetetlen szépséggel írja le tévelygéseit és megtérését.*

12. §. Az egyházi szervezet.

Az apostolok eleinte csak a nagyobb városokban létesítettek *egyházközségeket* (parókia), melyek élén a *püspök* állott, akinek legfőbb kötelessége a szentáldozat bemutatása és az evangélium hirdetése volt. Segítségére voltak az *áldozópapok*, akik szükség esetén helyettesítették a szent ténykedésekben, aztán a *diakonusok*, akik főként a szegényeket gondozták és a *diakonisszák*, kik a nők gondozásában segítettek. Majd mikor a hívek a falvakban is elszaporodtak, a püspököknek állandó és helyhez kötött segédekről kellett gondoskodniuk. Ezek voltak a lelkészek vagy *parokusok*, akik a püspöki megbízás folytán már önállóan látták el a parokiához tartozó hívek lelki szükségleteit.

Az Úr Jézus akaratából a püspökök felett Szent Péter utóda, a *római püspök* állott. Ezért Kelet és Nyugat püspökei minden vitás kérdésben hozzá fordultak döntésért.

Az egyházi állások betöltésénél az egész ókorban a *választást* találjuk. A *püspököt* a tartomány püspökei és a nép választotta.

A *parokusokat* (lelkipásztor), a diakonusokat és más kisebb egyházi férfiakat a nép és a papság ajánlatára a püspök nevezte ki. Azonban minden időben megkivánták, hogy pappá csak olyan jóhírű, szellemi és testi épségben lévő férfiú szentelhető, aki megfelelő korral és kellő tudással rendelkezik. A papság megélhetéséről az oltár szolgálata után hívei gondoskodtak (oblációk), amelyhez később az egyházi vagyon is hozzájárult.

Az első századokban sem a keleti, sem pedig a nyugati egyház nem ismerte a *celibátus* (nőtlenység) törvényét, azért írja Szent Pál apostol, hogy püspök csak egyszer nősült férfi lehet. Ellenben kez-

A Hagia Szofia külseje.

dettől fogva tiltották, hogy felszentelés után ismét megnősüljenek és egyházi hivatalukat gyakorolják. Ezen ősi gyakorlat a keleti egyház fegyelmi törvényévé lett (trullai zsinat 692), melynek alapján a görög-katholikus papság felszentelés előtt ma is megnősülhet, de püspök már csak nőtlen vagy legalább is özvegy lehet. A nyugati egyházban a nőtlen papság meghonosítása VII. Gergely pápa nevéhez (1085) és a IV. lateráni zsinat (1215) szigorú határozatához fűződik.

13. §. A keresztény hitélet.

Az első keresztények életét a buzgó vallásosság és a feddhetetlen tiszta élet jellemezte. Az istentisztelet központja kezdettől fogva a *szentmiséáldozat* volt, amit az apostolok idejében este — szeretetlakomával (agapé) összekapcsolva — ünnepeltek. Később azonban a szentmise idejét reggelre tették át és az agapékat teljesen elhagyták. A szentmise idejét előre megállapították és az istentisztelet kezdetét kürtszóval, fagyag vagy deszkaveréssel (kerepelés) jelezték. A harangok használata csak a VII. században kezd ismeretessé lenni.

Az első időkben csak vasárnap, majd naponként is összejöttek a szentáldozat bemutatására, a «kenyértörésre». Ez a szentiratok felolvasásával vette kezdetét, melyhez a gyülekezet (ekklézia) előljárója oktatást fűzött. Ezután közös ima és éneklés következett, mellyel befejeződött a *hitjelöltek* (katekumenek) *liturgiája*, akik a titokfegyelem miatt a diakonus felszólítására: «*Jelöltek, mindnyájan távozzatok*» elhagyták a szenthelyet és az ajtók

A Hagia Szolia belseje.

bezárása után («Az ajtókat, az ajtókat! Bölcseségben figyelmezzünk») kezdetét vette a *hívők liturgiája*. Itt következett a kenyérnek és a bornak a felajánlása, mely a pap imája és Krisztus szavainak elmondása után az Úr Jézus testvé és vérévé változott. Ezt a hívek a pap felszólítása után: «Isteni félelemmel és hittel közeledjetek» *éhgyomorral, állva és két szín alatt* vették magukhoz. A *szentáldozat anyaga* a görög egyházban mindig *kovászos* kenyér volt, a latin egyházban pedig úgy *kovászos*, mint *kovásztalan* kenyeret használtak és csak a X. században tértek át véglegesen a kovásztalan kenyér használatára és az egy szín alatt való áldozásra.

Az átlényegülés szavait a latin egyház halkán mondotta, a görög egyház pedig hangosan énekelte.

Ebből világosan láthatjuk, hogy az *őskeresztények szentmiséldozata ugyanaz volt, mint a miénk*. A szentmisét a pap a nép szoros részvételével, fönnhangon énekelve mutatta be.

A keresztség szintén — úgy, mint ma — a három ujj összeállításával történt.

Az istentisztelet helyéül az első keresztények az üldözések miatt leginkább a *katakombákat* (földalatti sírüregek) használták, amit a pogányok is szenthelynek tekintettek. Erre az időre emlékeztet minket a gyertyának és a tömjénnek ma is szokásos használata, amivel a sötét üregeket megvilágították és nehéz levegőjét illatosították. Az üldözések megszűntével pedig az Isten dicsőségére gyönyörű *bazilikákat* emeltek. A leghíresebb bazilika volt a Nagy Konstantin görög császár által épített *Szent Péter-templom*. A bazilika (négyyszögű) stílussal párhuzamosan virágzott a *bizanci* (köralakú) is. Ennek legkiválóbb remeke az *Isteni Bölcsesség*-(Hagia Szofia)-temploma Konstantinápolyban.

A templomokat festett vagy mozaik képekkel díszítették. A faragott képek, illetve *szobrok készítését és tiszteletét szigorúan tiltották*, nehogy a hívők ismét bálványimádásba sülyedjenek. Ez a gyakorlat a görög egyházban véglegessé vált, úgyhogy templomainkat ma sem szabad szobrokkal díszíteni.

Szent napok voltak a *vasárnapon* kívül a *húsvét*, *pünkösd* és a *vízkereszt* (epifánia). Az V. században az Úr ünnepei és a Boldogságos Szűz ünnepei már csaknem mind megvoltak.

Bőjti nap volt a *szerda* és a *péntek*, melyet a legszigorúbban egyzszeri étkezéssel tartottak meg.

A *szentségeket* a keresztény ókorban már mind megtaláljuk. Az Egyház tagjává csak az lehetett, aki a keresztséget felvette.

A *keresztség után mindjárt a bérmlás szentségét is kiszolgáltatták*. E szokás a görög egyházban ma is megmaradt.

A *bűnbánattartás* szentségének kiszolgáltatásáról igen sok ősrégi adatunk van. Szépen írja Origenesz, hogy amint az orvosnak a betegséget, úgy kell megvallanunk a papnak bűneinket. A régi bűnbánati fegyelem sokkal szigorúbb volt a mainál. A botrányt okozó nagy bűnöket nyilvánosan kellett a pap és a templomban jelenlévő nép előtt meggyónni.

14. §. Remeteség és a szerzetesi élet: Nagy Szent Vazul.

A keresztény hit terjesztését nagyban elősegítette annak a sok-sok ezer vértanunak a hősiessége, akik a krisztusi eszmét vérük hullásával szolgálták. De nem kevésbé jó hatással volt azoknak a szentéletű férfiaknak az élete is, akik nem elégedtek meg pusztán a parancsok megtartásával, hanem az evangéliumi tanács szerint, önkéntes szegénység, örökös tisztaság és tökéletes engedelmesség hősi gyakorlásával kortársaiknak példaképei lettek. Ezek voltak az aszkéták.

Mikor az üldözések kitörték, sokan elhagyták otthonukat és az *egyiptomi pusztaságba* menekültek, ahol eltávolodva a világ zajától és örömeitől, magányos életükkel megteremtették a *remeteséget* (anachoréták). A legelső híres remete *thébai Szent Pál* volt, aki 60 évet töltött egy barlangban. Eledele datolya, itala forrásvíz, ruhája pálmalevél volt. Midőn Szent Antal meglátogatta, így kérdezősködött: Mi hír van a nagyvilágban? Még most is oly erős házakat építenek az emberek, mintha sohasem kellene meghalni? Meghalt 113 éves korában (347 körül).

A másik híres remete *Szent Antal* volt, akit a gazdag ifjúról szóló evangéliumi szakasz annyira meghatott, hogy mindenét eladva a pusztába vonult. Életszentsége és bölcsesége miatt messze földön tisztelték: maga Nagy Konstantin császár is levelet írt hozzá és imáiba ajánlotta magát. Meghalt 105 éves korában (356 körül), melyből 85 évet a pusztában töltött.

A remete életnek szerzetesi jelleget Nagy Szent Pakhomiusz adott († 348). Ő már követői számára állandó szabályt írt elő és közös életre kötelezte őket.

Szent Pál és Szent Antal remete.

A szerzetesi (cenobiták) intézmény gyorsan meghódította az egész Keletet, melyben rendkívüli érdeme van *Nagy Szent Vazul*

Nagy Szent Vazul a szerzetesek atyja és nővére,
Szent Makrina, az apácák anyja.

cezárai érseknek († 379), aki a szerzetesi élet újrászervezésével a mai magas tökélyre emelte azt. Nevéhez fűződik az első szerzetesi nagy Regula megszületése, melyben a három evangéliumitanácson kívül előírja az elmélkedést, a közös imát (éjjel is), a szigorú böjtöt, a tudományokkal való foglalkozást és a kor szükségleteinek megfelelő munkát. Több női zárdát is alapított. Ezeknek első főnöknője — nővére — Szent Makrina volt. Már ekkor szokásban volt, hogy a hajadonok a püspök kezébe tették le a szüzességi fogadalmat és a tökéletesebb élet jeléül fátyolt viseltek a fejükön.

Nagy Szent Vazul rendje csakhamar elterjedt nemcsak Keleten, hanem Nyugaton is.

Hazánkban már a honfoglalás idején voltak görög szertartású kolostorok. Így Marosváron, Aj-

tony vezér alapításából, Tormovón, Tihanyban és Veszprémvölgyén — bazilissza zárdá — Szent István alapításából, Visegrádon I. Endre alapításából és a Szávaszentdemeteren Radó nádor idejéből. Ezenkívül még számos görög szertart. katolikus monostor volt

hazánkban, de a XIII. században a latin szerzetesek betelepülésével, majd a tatárok pusztításaival megsemmisültek. Jelenleg hazánkban csak a csodatevő Szűzanya híres kegyhelyén — Máriapócs — van férfi és női zárdánk és újabban Hajdudorogon is. A máriapócsi női zárdá és a hajdudorogi férfi zárdá létesítése dr. Dudás Miklós — a Szent Bazilrend magyar ágának kiváló főnöke — nevéhez fűződik, aki minden anyagi támogatás nélkül, fáradságot és áldozatkészséget nem kímélve kieszközölte azoknak megalapítását. S így ennek köszönhető, hogy a magyar bazilissza apácák több mint 900 esztendei távollét után, dicső őseik példáját követve ismét megkezdhatték áldásos munkájukat.*

Nagy Szent Vazul rendjének dicsőségét hirdeti még az a tény is, hogy e rend adott a katolikus Anyaszentegyháznak: 14 római pápát, több bíborost, csaknem 2000 érsek-püspököt és megszámlálhatatlan hittudóst, hitvallót és vértanút.

A Keletről Nyugatra áttért szerzetesi életnek a mai sajátos jellegét *Nurziai Szent Benedek adta meg, aki azt újjászervezte, külön Regulát írt szerzetes fiai részére.* († 543.)

A szerzetesi intézmények valóságos jótékonyági folyamatok voltak, amelyekből áldás és jólét fakadt az egész emberiségre.

* Ezt bizonyítja III. Ince pápának 1204 szeptember 14-én Imre királyhoz írott levele, amelyben megemlíti, hogy Magyarországon sok görög kolostor van, de latin csak egy.

II. A keresztény középkor.

(A keleti egyházszakadás előzményei.)

15. §. A szláv népek megtérése.

A szláv népek apostolai Szent Cirill és testvére, Szent Method görög szerzetesek voltak. A hagyomány szerint csaknem az összes szláv népeknél megfordultak és csodálatos eredményű térítő munkájukkal halhatatlan érdemeket szereztek.

Eredményes térítésük érdekében megalkották a szláv irodalmi nyelvet. Majd erre lefordították a Szentírást és Szent Liturgiát és az istentiszteleteket a görög szertartás szerint, a nép nyelvén végezték. Ekkor történt, hogy a féltékenykedő német papok bevádolták őket emiatt Rómában, amire VIII. János pápa így felelt: *«Nemcsak három, hanem, miként írva van, valamennyi nyelven illik dicsérni az Istent... s aki a három főnyelvet: ú. m. a hébert, görögöt és a latint alkotta, ugyanaz teremtette a többi nyelveket is a maga dicséretére és dicsőségére».*

A két testvér eleinte Déloroszországban és a krimi félszigeten lakó kazárok között térített. Itt hallották tőlük a *Levediában* levő magyarok is a keresztény vallást.

Majd a *bolgároknál* (864) prédikáltak igen szép sikerrel. Itt Bogorisz királynak Konstantinápolyban való megkeresztelkedése folytán az egész nép kereszténnyé lett.

A szlávok apostolai különösen a morvák és a csehek megtérítésével szereztek feledhetetlen érdemet. Morvaországba Rasztiszláv fejedelem meghívására mentek és rövid idő alatt az egész országot megtérítették. A két görög szerzetes buzgó működéséről a pápa is tudomást szerzett és érdemeik elismerésül püspökökké szentelte őket. Szent Cirill Rómában meghalt (869), Szent Method pedig, mint *Pannonia* és *Moravia* érseke tért vissza és folytatta tovább áldásos működését 885-ben bekövetkezett haláláig.

Method Csehországba is átvitte a kereszténységet, ahol meg-

keresztelte a csehek fejedelmét, *Borzsivojt* és annak nejét, Ludmillát is, ki később, mint vértanu fejezte be az életét.

A *lengyelek*hez a csehektől terjedt át a kereszténység. Ugyanis *Miczsizláv* lengyel fejedelem cseh hercegnőt vett feleségül, akinek ösztönzésére népével együtt kereszténnyé lett. (966.)

Az oroszok megtérítőjének *Wladimir nagyfejedelmet* mondhatjuk (980—1014), aki *II. Bazil* görög császár nővérét, Anna főhercegnőt csak oly feltétel alatt nyerte nőül, ha a keresztséget felveszi. Ez örömmel meg is tette és a kereszténység megszilárdítására számos püspökséget és kolostort alapított.

16. §. A pápai állam és a római császárság megalakulása.

Már Nagy Konstantintól kezdve szokás volt, hogy egyes előkelő római családok vallásos érzésüktől indítva, végrendeletükben a pápát tették meg birtokaik örököséül, amely lehetővé tette, hogy a pápák az olasz nép pártfogói és jötevői legyenek. A pápák ilyen irányú tevékenysége természetesen növelte politikai tekintélyüket is, amit elősegített az a körülmény, hogy a császárok Bizáncba téve át székhelyüket, Rómával csak keveset törődtek.

A pápák politikai uralmának emelkedését eleinte a bizánci császárok készséggel előmozdították és szükség esetén segítségükre is voltak. De amikor Keleten kitört a képmrombolási harc, a longobárdoktól szorongatott pápák hasztalan kértek a görög császártól segítséget. Ezért Zakariás pápa (741—752) *Kis-Pipin* frank királyt kérte fel védőül, aki személyesen vezetve seregét, nemcsak a longobárdoktól elrabolt itáliai birtokokat hódította vissza, hanem a bizánciaktól is nagy területet foglalt el és örök tulajdonul a pápának ajándékozta, aminek jeléül az elfoglalt városok kulcsait Szent Péter sírjára helyezte. Innen nevezik ezt *«Péter örökségének»*. A bizánci császárok visszakövetelték az elfoglalt területet, de Pipin így válaszolt: *«Nem a bizánciakért ontották a frankok vérüket, hanem Szent Péterért»*. (755.)

Ezekből és a régebbi adományokból fejlődött ki a pápai állam, amely azóta sok viszontagságon ment keresztül. A világi uralkodók nem egyszer támadták és fosztották meg a pápát hatalmas birtokaitól. Legutóbb 1870-ben *Viktor Emmánuel* foglalta el a *Vatikán* kivételével az egész pápai államot, amely miatt a pápák önkéntes foglyai lettek a Vatikánnak és egyházkormányzati szük-

ségleteiket Péter-fillérekből fedezték. Végre 1929-ben a *lateráni szerződéssel* helyreállott a béke, s így 80 évi fogság után szabad pápa a szabad államban (Vatikán állam) kormányozza Krisztus Egyházát.

Kis-Pipin halála után fia, *Nagy Károly* került a frank királyi trónra, aki ismételten megvédte a pápa birtokait a longobárdokkal szemben és atyja adományait újakkal gyarapította. III. Leó pápa ezért Nagy Károlyt Rómában császárrá koronázta és egyben hivatalosan is az Egyház védőjévé választotta. (800.) Erre meg-nemesített tartalommal *Nyugaton újra feléledt a római császárság*, melynek főként vallási jelentősége volt. A császár lett az összes keresztény királyok feje és az egyház védelmezője.

Nagy Károly nagyon sokat tett a kereszténység megszilárdítása érdekében. Egyházi életet szabályozó állami törvényeket adott ki, melyeknek megtartását szigorúan kötelezővé tette. Plébániai népiskolákat, székesegyházi s kolostori középiskolákat állított fel. Testre s lélekre nézve hatalmas egyéniség volt. Ötvenhárom csatában vett részt. Legfőbb óhaja az volt, hogy a hatalma alatt egyesített népek keresztények legyenek. Korának leghatalmasabb uralkodója volt. Meghalt 814-ben. Életéhez méltó volt halála is. Evangéliumos könyvvel a kezében halt meg és az aacheni dóm egyik fülkéjébe temették el.

17. §. A képrombolás.

Az emberi természet ősrégi időktől kezdve szerette megörökíteni azok képeit, akiket tisztelettel vett körül. Így a keleti egyház is kezdettől fogva nagy előszeretettel díszítette templomait az Úr Jézus, a Boldogságos Szűz és a többi szentek képeivel (Ikonsztázion).

A mohamedánok ellenben nem tűrték meg mecseteikben a képeket és azok tiszteletét, *üldözendő bálványimádásnak* minősítették. A műveletlen közkatonából császárrá lett *Izauri Leó*, félve a Konstantinápoly felé közeledő mohamedánoktól, 726-ban szigorú rendeletet adott ki a szentképek tisztelete ellen, melyet ő is bálványimádásnak nevezett. E rendelet mindenfelé heves ellenállásra talált a népnél, mely csakhamar lázadással felelt a császári kegyetlenkedésekre. Ekkor adta ki a görög egyház nagy doktora, *Damaszkuszi Szent János* a szentképek védelmére írt lelkes és szép értekezéseit,

melyek nagyban hozzájárultak az igaz hit megtartásához. A császár azonban tovább rombolt. Nemcsak hogy a szentképeket nem kímélte, hanem felgyújtatta saját könyvtárát is, melynek felbecsülhetetlen kincset érő 30 ezer kötete a tűz martalékává lett. Közben *Germán* pátriárka részletes jelentésére a pápa is értesült a történetekről, aki mindjárt erélyesen felszólította a császárt az

A görög-katolikus templom képállványa.

üldözés beszüntetésére, de az így válaszolt: *«Katonaságot küldök Rómába, hogy összetörje Szent Péter képét. A pápával pedig úgy fogok tenni, mint Konstans Mártonnal, láncraerve elhurcoltatom»*. A császárnak ez a brutális hangja még inkább fellázította a népet. A pápa pedig látva a császár gonosz szándékát, a *római zsinaton* (732) kiközösítette az Egyházból mindazokkal együtt, akik a szentképek rombolásában résztvettek.

A császár erre azzal felelt, hogy a neki nem tetsző *Germán* pátriárkát száműzte és a pápai államhoz tartozó *Sziciliát és Kalabriát*

elfoglalta. Róma ellen pedig hatalmas hajóhadat indított, de útközben nagy vihar következtében hajótörést szenvedett, amit a nép Isten büntetésének tekintett.

Utóda, V. Konstatntin (Kopronymos) még kegyetlenebbül járt el. A legszebb festményeket bemeszeltette, a drága mozaikokat, képeket, szobrokat összetörette s helyükbe állatképeket, tájképeket és vadászjeleneteket állított. Mindazokat pedig, akik e rendeletnek ellenállottak, a császár poroszlói kegyetlen módon bántalmazták. Így, különösen a görög szerzeteseket börtönbe hurcolták; szemeiket kiszúrták, kezüket, orrukat levágták, szerzetesi ruhájukból kivetkőztették, a szentképeket a fejükön összetörték, kolostoraikat kaszárnnyákká változtatták és közülök igen sokat meggyilkoltak.

A császár kegyetlen életének megfelelőleg borzasztó kínok között fejezte be az életét.

A képek rombolása és a keresztények üldözése Iréne császárnő alatt ért véget.

E császárnő közbenjárására összeült a II. niceai zsinat (787), mely a hagyományok alapján ünnepélyesen kimondotta: *«A szentképeket tisztelni szabad és illik, mert a külső tisztelet nem a képek anyagára, hanem azokra vonatkozik, akiket a képek ábrázolnak».*

18. §. A keleti egyházszakadás.

«Kérlek titeket, atyámfiai, a mi Urunk Jézus Krisztus nevére, hogy mindnyájan ugyanazt valljárok és ne legyenek köztetek szakadások...» Így ír a nemzetek nagy apostola, Szent Pál, aki mintha sejtette volna a jövőt.

Az Úr Jézus által alapított Egyház keleti és nyugati része között már kezdettől voltak különbségek, nemcsak nyelvben és nemzeti érzésben, hanem szertartásban és egyházi fegyelemben is (böjt, papi nősülés, liturgia stb.). Ezek a természetszerű eltérések már magukban is sok alkalmat adtak a viszálykodásra, de a nagy egyházszakadást mégsem idézhették elő.

Megváltozott azonban a helyzet, midőn a világi hatalom központja Nagy Konstantinnal Nyugatról-Keletre, illetőleg Rómából—Bizáncba került át. Ebből sokan azt következtették, hogy az egyházi élet legfőbb központja sem maradhat teljesen Rómában. Ezért

381-ben összehívták a konstantinápolyi zsinatot, amely az új Róma püspökének, a pápa után tiszteletbeli elsőséget biztosított. A császárok pedig saját tekintélyüket és az új város fényét azzal igyekeztek emelni, hogy a bizánci püspököt különféle előjogokkal és nagy kiváltságokkal ruházták fel. Így nem csoda, hogy a pátriárkák nemzetük nagygyűlételeiben együttéreztek a császárral és féltékenykedve nézték a pápai állam megalakulását, valamint a nyugatrómai császárság visszaállítását, mert ebben akadályt láttak annak, hogy a keleti császárság régi római hatalmát visszaszerezhesse. Ámde ez időtől kezdve az Egyház szent csarnokába belopódzott politika nem a szív és lélek békés egyetértését munkálta, hanem az elégedetlenség és gyűlölet magvait hintette, melynek szinte elmaradhatatlan következménye volt az átkos szakadás.

Nyugatnak a szakadás előidézésében nagy hibája volt, hogy nem ismerte Keletet és ha a görögök sajátságos fegyelmi ügyeibe avatkozott, rendszerint nem szerencsés kézzel tette. Ehhez járult, hogy ebben az időben a pápai szék tekintélye nagyon alásüllyedt és a versengő itáliai pártok játéklapdjává lett.

Keleten a hatalmukat féltő császárok mellett, a nagyratörő bizánci pátriárkák a felelősek, akik nagy kiváltságaikkal és kultúrfölényükkel elbizakodva olyan elsőséget akartak Keleten, mint amilyen a római püspöké volt Nyugaton. Bőjtölő Szent János volt az első bizánci püspök, aki felvette az egyetemes pátriárkai címet. Ez azonban mindaddig nem jelentett veszélyt az egyház egységére, amíg hithű, gerinces férfiak ültek Bizánc püspöki trónján. A keletiek elszakadása *Fócius* fellépésével vette kezdetét. Ebben az időben az iszákos *III. Mihály* került a császári trónra. A konstantinápolyi püspöki széket pedig a szentéletű *Ignác* pátriárka töltötte be. Ignác többször kikelt a császári udvar méltatlan élete ellen, mely miatt letették és helyébe a császári ház rokonát, a tudós, de kötekedő természetű *Fóciust* ültették. Fócius, aki még a papi rendhez sem tartozott, hat nap alatt felvette az egyházirend összes fokozatait és a pápától hivatalában megerősítést kért. Az erélyes *I. Miklós* pápa Fóciust előbb megintette, majd pedig kiközösítette és a szentéletű Ignácot püspöki székébe visszahelyezte. Fócius erre a pápát kárhoztatta és a latinokat különféle vádakkal illette. Így pl., hogy szombaton bőjtölnek, a nagybőjtöt nem tartják meg, az erkölcsöket megméltelyezik és a hitvallást meghamisítják (Filioque). Ignác halála után Fócius újra elnyerte a pátriárkai

méltóságot (877). VIII. János pápa azonban csak azzal a föltétellel volt hajlandó elismerni, ha bocsánatot kérve, jóvá teszi a multat. Fóciusz ezt nem tette meg, ezért a pápa ismét kiközösítette. Ezt az ítéletet VI-ik vagy Böles Leó tudomásul vette és Fóciuszt kolostorba záratta, ahol 991-ben meghalt.

Az általa elvetett mag azonban tovább csirázott és *Ceruláriusz*

Bulcsu és Gyula megkeresztelkedése.

Mihályal visszavonhatatlan nyílt szakadásra vezetett. Ez a tudatlan, nagyravágyó férfiú Bizáncban bezáratta a latin templomokat és megismételte Fóciusz vádjait. IX. Leó pápa ekkor a heves természetű Humbert bíboros vezetésével követeket küldött Konstantinápolyba. A pátriárka azonban nem fogadta a követeket, akik erre a kiközösítési bullát a *Szent Szofia-templom* főoltárára tették e szavakkal: «Itt Isten ítéljen» és ezután eltávoztak. A büntetés még életében utólérte a gögös pátriárkát, mert a császár száműzetésbe küldötte. A szakadás ekkor még nem volt általános, sőt még több mint 200 évnek kellett eltelnie, míg a szkizma a távolabbi országokban is elterjedt.

19. §. A magyarok megtérése.

Az ősmagyarok a bizánci udvarral való szoros összeköttetések révén már a VI. század elején megismerkedtek a görög keresztény vallással. Előbb *Gorda* fejedelem (530), majd *Kurt* fejedelem (619) vette fel Bizáncban a szent keresztséget és alattvalóikat is nagy-

Hieróteosz, Magyarország első térítő püspöke a pogány magyarok között.

résben keresztény hitre térítették. Ezek a hódító pogány kazárok megjelenéséig keresztények is maradtak. A honfoglaló ősök tehát már a görög-katholikus vallástól átitatva jöttek be hazánkba, ahol a Szent Metód és Szent Cirill által megtérített szlovének nagy hatással voltak rájuk a keresztény hit felvételében.

Az új haza területén az első rendszeres és szép eredménnyel végződő hittérítés *Bulcsu* és *Gyula* fővezérek idejére esik. Ők mindketten Konstantinápolyban keresztelkedtek meg és a görög császártól pátriciuszi méltóságot nyertek. Bulcsu, a kiváló tehetségű

hadvezér, kinek félelmetes nevét (Vér-Bulcsu) az egész Európa ismerte, Somogy és Veszprém területén térített, de nem sokáig, mert törzsének minden idejét a bajorok ellen vívott küzdelem kötötte le. Már kimondottan nagy sikerrel térített az ország keleti részében, a nagykiterjedésű Tisza-Maros vidékén uralkodó Gyula (e név fejedelmi méltóságot is jelent), aki Konstantinápolyból Magyarországra hozta *Hieróteosz* püspököt több görög pappal együtt. Ezek «igen sok barbár tévelygőt megtérítettek». Gyula utódai folytatták a térítést, akik közül különösen kitűnt a marosvári *Ajtony*, aki a Tiszától az erdélyi sóbányáig uralkodott. Térítő papjai számára *Marosváron* görög kolostort alapított. Ettől kezdve a kereszténység folyton erősödött hazánkban, különösen mikor *Géza* fejedelem (970—997) feleségül vette Gyula fővezér görög-katholikus leányát, *Saroltát*. Ebből a házasságból született Vajk nevű gyermeke (969), aki a keresztségben *István* nevet nyert. Ezt követő időben történt, hogy Géza érett ésszel felismerte a megtérés politikai előnyeit is. Ugyanis a lechmezei csata óta a nyugatiak végveszéllyel fenyegették a nemzetet. Ezért Géza bölcs politikai belátással betiltotta a rablóhadjáratokat és 70 esztendő ellenségeskedés után békét kötött Ottó német-római császárral. Együttal megnyitotta országát a német hittérítők előtt, akik azonban a magyar kereszténységet a német főpásztorok joghatósága alá akarták rendelni. Ez a körülmény a magyarok ellenszenvét váltotta ki, miéltis eltávozni kényszerültek és így továbbra is csak görög-szertartású papok buzgólkodtak a magyarok megtérítésén.

Mindezekből világosan láthatjuk, hogy a pogányságból megtért magyarok első vallása görög-katholikus volt és azok megtérését a görög papok évszázados alapvető munkájának kell köszönni.

Már egészen megváltozott a helyzet, midőn István feleségül vette (996) a bajor Gizella hercegisasszonyt, akivel nagyon sok német, olasz pap érkezett az országba. Géza politikai okokból ezekre bízta a térítés folytatását. Az idegen lovagoknak pedig nagy birtokokat adományozott, amit igen rossz néven vettek a keleti törzsfejedelmek. Majd élete végén az ősi örökösödési jogtól eltérően, fiát jelölte ki utódnak és 997-ben meghalt.

20. §. Szent István.

Szent István uralkodása a belviszályok leküzdésével kezdődött. Ugyanis Géza halála után rögtön fellázadtak a dédelgetett idegenekre haragvó és régi keresztény hitükhöz ragaszkodó törzsfők, akikhez a pogányok is csatlakoztak. Elsőnek Koppány lázadt fel, aki a régi rend alapján igényt tartott a fejedelmi trónra. Ellene indul a bajor Vecelin vezérlete alatt álló német-magyar csapat, amely Veszprémnél tönkre verte seregét és Koppányt felnégyelte. Azonban a tiszántúli Körös-Maros vidéki hatalmas törzsfők még ezek után sem akarták Istvánt elismerni fejedelemnek, azért ő seregével Szeged alatt átkelt a Tiszán és Oroszlámos vidékén döntő győzelmet aratott felettük.

A veszprémi és oroszlámosi csata — amint a történelem világosan mutatja — *a független görög keresztény törzsek küzdelme volt a Szent István hitvesével beözönlött «újhitű» idegenek és a törzsszervezetet*

Sarolta fejedelemasszony keresztvetésre tanítja gyermekét, Szent Istvánt.

megsemmisítő monarchikus elv ellen. E harc István király s vele a nyugati kereszténység felé igazodó magyarság döntő győzelmével végződött.

István fejedelem 1000. év őszén Rómába küldte Asztrik apátot, hogy *II. Szilveszter* pápától királyi címet és a magyar katolikus egyház megszervezésére engedélyt kérjen. A pápa örömmel teljesítette István kérését, királyi koronát és apostoli keresztet küldött számára, amellyel 1001-ben, Esztergomban nagy pompával királlyá koronáztatta magát.

A pápától nyert felhatalmazása alapján István tüstént hozzáfogott a magyar egyház megszervezéséhez. «Templomok, kolostorok már voltak az országban», ezért elsősorban a magyarok teljes megtérítésén fáradozik. Eme apostoli munkájában a görög papokon kívül hatalmas segítőtársakra talált a Szent Benedek-rend lelkes fiaiban, akiknek részére megalapította a pannonhalmi apátságot.

Szent István mindenütt előljárt az apostoli nehéz munkában és ifjú lelkesedésének szent tüzével nem egyszer személyesen hirdette az evangéliumot népének. Azonkívül szigorú rendeleteket adott ki a keresztény vallás ápolására. Így elrendelte, hogy minden tíz falu közös templomot építsen s a pap fenntartására telket és szolgát adjon. Az egyházi parancsokat állami törvénybe iktatta és az áthágókat szigorúan büntette. Továbbá országát 10 püspökségre osztotta és családi vagyonából nagy javadalommal látta el azokat. Királyi birtokán, *Veszprémvölgyében* pedig Szűz Mária tiszteletére megalapította az első *bazilissza apácakolostort*. Ezek a görög apácák a későbbi korra is megmaradt két gyönyörű miseruhát (felon és epitrakelion) készítettek. Az egyiket az Egyház fejének, a római pápának ajándékozták (ez a francia forradalom alatt elpusztult), a másikat pedig a királynak adták, amely mint királyi koronázó palást ma is megvan és arannyal dúsan kivarrt ikonosztázionjával fényesen tanuskodik görög eredetéről.

Szent István a magyar nemzetnek gondviselésszerű királya volt. *Rendkívüli érdeme, hogy országát negyvenesztendő uralkodása alatt teljesen kereszténnyé tette és ezáltal fennmaradását biztosította.* Fenséges tervét azért tudta oly szépen megvalósítani, mert szent életet élve, jó példával járt elől.

Szent Istvánnak csak egy fia, *Imre* maradt életben, akit nagy gonddal Szent Gellért püspök által neveltetett. Imre különben val-

lászó, buzgó ifjú volt és fiatal jegyesével (görög császár leányával) a veszprémi zárdában örök szüzességet fogadott. Atyja utódjának szánta, ámde a sok reményekre jogosító ifjú egy szerencsétlen vadászat alkalmával felbőszült vadkan támadásának áldozata lett. Szent István e nagy csapást már nem sokáig élte túl. Miután az ország főurainak lelkére kötötte a kereszténység ápolását, országát Szűz Mária a *Magyarok Nagyasszonya* pártfogásába ajánlotta és 1038. év Nagyboldogasszony napján életének 70-ik, uralkodásának 42-ik

Szent István a koronázópalástot készítő veszprémvölgyi bazilissza apácák között.

évében meghalt. *«Pannonia minden részéből Fehérvárra sereglett a nép . . . és sűrű könnyhullatással» kísérte nyugvóhelyére a magyarok első és legnagyobb királyát.* Jobbját, mellyel oly sok jót tett, 45 év múlva sértetlenül találták meg székesfehérvári sírboltjában és kegyelettel őrzik Budavárában.

21. §. A görög-katholikus magyarság rövid története Szent István után.

Szent István halála után Olasz Péter foglalta el a trónt. Dicsőtelen uralkodása alatt hazánk a belviszályok színtere lett. Tetézték a bajt a vele beözönlött olasz papok is, akik oly támadólag léptek

fel a görögkatolikus magyarok ellen, hogy akik nem akarták elfogadni a latin szertartást, azokat egyszerűen «pogány, hitetleneknek» bélyegezték. Emiatt valóságos harc fejlődött ki közöttük, melyet az ország szélein meghúzódó pogányok is felhasználtak. Ennek szomorú következménye lett, hogy az idegen keresztény papokat és udvari tisztviselőket részint legyilkolták, nagyrészen pedig az

Szent László király.

országból kiűzték. (Ekkor szenvedett vértanuhalált *Szent Gellért* püspök is.) *Csanádon* pedig gyűlést tartottak (1046), melyen Pétert letették és helyébe az Oroszországba menekült Endrét (Vazul fiát) hívták be királynak. *Endre*, ki görög szertartásban és szellemben nevelkedett, mindjárt uralkodása kezdetén *Visegrádon* új görög szertartású apátságot alapított és ugyanakkor szigorúan megtiltotta a pogányok vallási gyakorlatait.

Endre közvetlen utódai alatt az «óhitű» kereszténység szépen virágzott. Idegen papok már nem igen özönlöttek az országba s így a latin és görög-katolikus szerzetesek a kolostorokban is együtt lakva a legnagyobb békességben éltek.

A görögkatolikuság további fejlődését bizonyítja a *szávaszentdemeteri szerzetesház* alapítása, melyet *Radó* ná-

dor kifejezetten a görögök, magyarok és a szlávok részére létesített. A «Halotti beszéd» valószínűleg egy ilyen magyar bazilita szerzetestől maradt ránk. És hogy a magyar nemzet köztudatában mennyire bevésődtek a görög egyház szokásai, annak legkifejezőbb bizonyítéka a *Szent László* király vezetésével tartott *szabolcsi zsinat* (1092) egyházfegyelmi határozata, mely szerint a nagybőjt kezdetét az országból való kitiltás terhe alatt a görög fegyelem előírása szerint hétfőtől parancsolja megtartani.

Száz esztendővel később *Imre* királyunk *III. Ince* pápától külön pöspökséget kér a görög-katolikusok számára, de sajnos, a király előterjesztése eredmény nélkül maradt. Azonban mégis

ennek tulajdonítható a *lateráni zsinatnak* (1215) ama rendkívül fontos intézkedése, mely utasítja a hazai latin szertartású püspököket, hogy *a Tisza mentén lévő görög-katolikus magyar egyházakba igazhitű papokat küldjenek, akik azoknak anyanyelvén végezzék az egyházi szolgálatokat*, hogy őket a szakadárságtól elvonják. De nem-sokára ezen intézkedés után jött a tatárjárás (1242), mely felperzselte kolostorainkat és csaknem teljesen kiirtotta hazánk tősgyökeres magyarjait. A tatárdúlás után IV. Béla király latin szerzetesekre bízta az ország újjáépítését. Elpusztult görög-kolostorainkat többé helyre nem állították, sőt az épségben maradtakba is latin szerzeteseket telepítettek (így a szávaszentdemeteriben 1334-ben bencéseket). A hegyekből visszatért görög-katolikus magyarság teljesen szervezetlenül maradt. Így történt aztán, hogy az ország görög-katolikus magyarsága részint a ruthén, részint pedig a román görögkeleti püspök joghatósága alá került és önállóságát elvesztette.

22. §. Az egyházi élet süllyedése a középkorban.

Az egyház és az állam között Nagy Károly alatt létesült eszményi viszonyt, az emberi gyarlóság nem sokáig tudta eredeti tisztaságában fenntartani. A nagy császár halála után a hatalmas birodalom bomlásnak indult. Független fejedelemségek és hercegségek keletkeztek, amelyek az egyház védelme helyett lábbal tiporták annak legbensőbb jogait is.

A császári méltóság süllyedésével kezdetét vette a pápai tekintély hanyatló kora is. A IX. század végén erőszakos itáliai nemesi pártok és önző politikájú családok között megindult a versengés a pápai trónért. Másfél századon keresztül vezették e nagyravágyó pártok Szent Péter székének a betöltését, amely idő alatt nem egyszer előkelő nők (Theodora s leányai) gyakoroltak döntő befolyást a pápaválasztásra. (Innen ered a női pápa meséje.) Ezek természetesen a választásnál nem az egyház javát keresték, de hatalmuk növelését kívánták elérni s ezért érdekeiknek megfelelő egyéneket ültettek a pápai trónra. Így jutott *XII. János* 18 éves korában a pápai székre. Sőt a következő században egy 12 éves gyermek *IX. Benedek* néven került a pápai trónra. Volt idő, mikor egyszerre több pápa volt, akiknek hatalmi versengése az egyházi életben igen súlyos károkat okozott. E szomorú állapotokra jellemző, hogy nyolc év alatt kilenc pápa követte egymást a trónon.

Ebben az időben a pápai trón mintájára más egyházi hivatalok betöltése körül is sok visszaélés fordult elő.

A fejedelmek ugyanis nagy javadalmakat adtak a püspököknek és az apátoknak, kik ezért bizonyos számú katonaságot tartoztak hadiszolgálatra előállítani és háború esetén őket hadba vezetni. A hűbéres főpapok ezáltal a birodalmi tanács tagjai lettek és részt vettek a törvényhozásban. A főpapságnak eme befolyása, míg egyrészt a törvények szellemére áldásos volt, addig másrészt káros következményei is jelentkeztek. Így ennek fejében a királyok magukhoz ragadták a főpapok kinevezési jogát és a püspöki székekben igen sok méltatlan egyént ültettek. A kinevezettektől hűbéri esküt követeltek és a királyok maguk iktatták be őket, a főpásztori gyűrű és a pástorbot átadása által (*investitura*). Sőt akadtak olyan kapzsi fejedelmek is, akik az üresedésbe jött püspökségeket pénzért adták el (*simónia*). Az ilyen püspökök azután, hogy a kifizetett nagy összegeket visszakapják, a kisebb javadalmakat, parokiákat, sőt magát a felszentelést is pénzért adták tovább. Így nem csoda, hogy a papság élete az egész vonalon megromlott és a papi életszentség feledésbe ment.

A papságnak hivatásellenes élete a nép lelkét is megérintette. Vallásos életét a nyers erőszak, a kicsapongás és a babonák különféle nemei váltották fel. Ezen utóbbiak közt a legismertebbek az ú. n. *istenítéletek* (ordália) voltak, melyeknek hivatása a vádlott ártatlanságának a bebizonyítása volt. Ezek a régi pogány germánok azon vallásos hiedelméből fakadtak, hogy Isten az ártatlan embert el nem hagyja és az ártatlanságát szükség esetén csoda által is igazolja. Nevezetesebb istenítéletek voltak: *a párviadal, a tűz, és a vízpróba*.

A középkori egyházi életnek első századai az egyháztörténelemnek legszomorúbb lapjai. Azonban vigasztaló tudat, hogy Szent Péter trónjának birtokosai, megtévedt életük dacára sem hirdettek soha hitellenes tant, ami fényes bizonyítéka az Egyház és a pápaság isteni eredetének.

23. §. VII. Gergely.

Az isteni Gondviselés az egyházban elharapódzott visszaélések megszüntetésére kiváló férfiút támasztott VII. Gergelyben. Eredetileg Hildebrandnak hívták és mint egyszerű családnak tehet-

séges gyermeke a Szent Benedek rendjének lett a neveltje. Korán bekerült a pápai udvarba, ahol az egyházi állapotokat alaposan megismerte. Midőn közfelkiáltásra pápává választották (1073), hivatása tisztán állott előtte. Első teendője volt visszaállítani az Egyház szigorú fegyelmét és megszerezni annak teljes szabadságát. Ezért szigorú rendeleteket adott ki a simóniás és nős papság ellen. Így elrendelte a simónia útján szerzett egyházi méltóságoknak az elvesztését és megtiltotta a fölszentelés után megnősült papoknak a szentmise bemutatását és a szentségek kiszolgáltatását. Majd a világi fejedelmeknek kiközösítés terhe alatt megtiltotta az egyházi méltóságok adományozását.

IV. *Henrik* császár e rendeletnek ellenállt és többszöri intés után sem akart lemondani az egyházi hivatalokkal való üzérkedéséről. Emiatt a pápa őt valóban kiközösítette. Erre a német birodalmi rendek az amúgy is gyűlölt császárt felszólították, hogy egy év alatt szerezzen feloldozást, különben trónját veszti. A császár félelmében megalázta magát. Télviz idején átkelt az Alpokon és elment *Kanossa* várába, ahol színlelt bűnbánattal három napig könyörgött a pápának feloldozásért. A pápa Henriknek ama ígéretére, hogy aláveti magát a birodalmi gyűlés határozatának, feloldozta őt a kiközösítés alól. Henrik ezt azzal hálálta meg, hogy a birodalmi rendeket félrevezette és az Angyalvárba menekülő pápát ostrom alá vette. A pápa innen kiszabadult ugyan, de az invazitúra-harc végét nem érte meg, mert nemsokára meghalt Szalernóban (1085). Utolsó szavai ezek voltak: «Szerettem az igazságot, gyűlöltem a hamisságot, azért számkivetésben halok meg».

Utódai folytatták a küzdelmet, míg végre létrejött a *wormsi* egyesség (1122). Eszerint a püspököket a kanonokok szabadon választják és a királyt csak a javadalomba való beiktatás joga illeti meg.

24. §. A keresztes háborúk.

A Szentföld, melyet Jézus Krisztus életével és kiontott vérével megszentelt, a keresztényeknél kezdettől fogva kiváló tisztelet tárgya volt. S már az első századtól fogva kegyelettel és bűnbánattal zárandokoltak oda a hívek. Eme zárandoklatok még gyakoriabban lettek Szent Ilona császárné idejétől kezdve, aki vallási áhitatból templomokat emeltetett a nevezetesebb helyeken. Míg az arabok

uralkodtak ott, addig a zarándokoknak nem volt bántódásuk. Védte őket a törvény és maga a társadalom is. Megváltoztak a viszonyok a XI. században, amikor a Szentföld a törökök kezébe került. Ezek a templomokat meggyalázták, istállóvá változtatták, a zarándokokat zsarolták, sőt közülök igen sokat megöltek. Amikor ezeknek hírért vette a keresztény világ, feltámadt a Szentföld elfoglalásának az óhaja. *II. Orbán* pápa látva a lelkes hangulatot, amienzi Péter francia zarándokot elküldte Európa fejedelemeihez, akiket Klermontba zsinatra hívott össze (1095). Miután itt a pápa a Szent-

Amienzi Péter buzdítja a keresztes vitézeket.

föld siralmas helyzetét ecsetelő beszédét elmondotta, felhívta a lovagokat annak megvédésére. Ezek valamennyien azt kiáltották: Isten akarja! és igen nagy számban felcsaptak keresztes vitézeknek.

A keresztes háború eszméje csakhamar meghódította egész Európát. Főurak és neme-

sek, szegények és jobbágyok egyforma lelkesedéssel siettek a zászlók alá. Még a gonoszok is elhagyták üzelmeiket és a kereszts alatt kerestek bűnbocsánatot.

Hét kereszteshadjárat volt, melyben igen sok ember vett részt.

Az első kereszteshadjárat vezére Buljon Gottfrid alsólotharingiai herceg volt. A pápa előbb Szent László királyunkat kérte fel e tisztségre, de őt a halál megakadályozta ennek vezetésében. A hadjáratra hatszázezer ember indult el, akikből a nagy csaták és betegségek következtében, Jeruzsálem ostrománál már csak negyvenezer maradt meg. Hosszú, kemény harcok után, 1099-ben, végre elfoglalták a szent várost. A nép leborult és csókolta a földet, maga a vezér is mezítláb és a bűnbánók ruhájában lépett a szentsír templomába, hogy kifejezze imádatát az Üdvözítő iránt. A keresz-

tesek őt jeruzsálemi királynak választották, de ő csak a «szentsír védőjének» nevezte magát, mert nem akart aranykoronát viselni ott, ahol az Üdvözítő töviskoronát viselt.

Sajnos, a jeruzsálemi királyság nem volt hosszú életű, mert ismét a mohamedánok kezébe került. Jóllehet még hat keresztes-hadjárat volt, köztük II. Endre magyar királyé is, de azok részint a készületlenség, részint pedig a különféle nemzetiségű vezérek folytonos torzsalkodása miatt eredménytelenek voltak. E sikertelenséget előidézte még a hirhedt velencei rablóhadjárat is. Ekkor a keresztesek *a Szentföld helyett Konstantinápolyt foglalták el* és ott latin császárságot alapítottak (1204). Első dolguk volt, hogy a pátriárkát és a többi görög püspököket elűzték és az így megürült legfőbb méltóságokat nyugati latin papokkal töltötték be. Konstantinápoly népével úgy bántak, mint a leigázott rabszolgákkal: templomaikat megszenteltségtelenítették, leányaikat, apácaikat meggyalázták és drága ereklyéiket, műkincseiket elrabolták. Ez időtől jelszó lett a görögöknél: *«Inkább a törökök, mint a latinok!»*

A kereszteshadjáratok nem érték el kitűzött céljukat, mégis hazánkra nézve nagyon hasznosak voltak, mert a törökök előnyomulását 200 esztendeig föltartóztatták.

25. §. Nyugati egyházszakadás.

A német császárokkal vívott küzdelemből a pápák győzelmesen kerültek ki. De alighogy megszűnt e küzdelem, máris a francia királyok igyekeztek gyámság alá helyezni a pápai széket. Így IV. vagy Szép Fülöp kívánságára a bíborosok V. Kelemen néven francia származású pápát választottak. Ez a király óhajára Rómából *Avinyonba* tette át székhelyét. Ezzel kezdetét vette a közel 70 évig tartó avinyoni (babiloni) fogság (1309—1377). Ezen idő alatt a pápák elvesztették függetlenségüket és teljesen ki lettek szolgáztatva a francia királyok önkényének.

XI. Gergely végre szakított az avinyoni tartózkodással és visszatért Rómába. A nép örömmujjongások között fogadta és olajágakkal kísérte az elhagyott örök városba.

Halála után a bíborosok az olasz származású VI. Orbánt választották pápává. Emiatt a francia bíborosok megneheztek és ellenpápát választottak (VII. Kelemen), aki ismét Avinyont választotta székhelyül. Ezzel *megtörtént a nyugati egyházszakadás.*

A keresztény világ legnagyobb része a törvényes pápához ragaszkodott, míg a franciák és a közelálló országok az ellenpápához csatlakoztak. E szakadásnak szomorú következményei lettek. A pápák egymást közösítették ki és különféle büntetésekkel sujtották egymást. A hívek nem tudták kinek engedelmeskedjenek, ki a törvényes pápa? E szomorú szakadásnak, mely csaknem 40 évig tartott, Zsigmond magyar király és német római császár vetett véget azzal, hogy 1414-ben létrehozta a *konstanci* egyetemes zsinatot, mely a pápákat lemondatta és megválasztotta a kitűnő *V. Mártont*. Az új pápa nyomban elfoglalta az elnöki széket és a konstanci zsinatot törvényesítette, egyetemes jellegűvé tette.

E korszak az egyházi életnek szomorú időszaka. Ha isteni erő nem tartja fenn az Egyházat, e megalázott helyzetében el kellett volna pusztulnia.

26. §. A középkori eretnekségek és az inkvizíció.

Míg az ókor tévtanításai a megtévedt emberi ész forrásaiból fakadtak, addig a középkor eretnekségei a társadalom bajaiból származtak. A jobbágy megunt elnyomott helyzetét. A polgár elviselhetetlennek találta a nagy adót és a folytonos hadjáratot. Hogy helyzetén segítsen, szívesen kikelt azok ellen, akik nagy hatalommal és javadalommal rendelkeztek. Ilyenek voltak a *waldiak* és *albiak* szektájának a követői, akik megtagadták az adófizetést és a katonáskodást. Kárhoztatták a magántulajdont, a házasságot és hőstettként magasztalták az öngyilkosságot. Forradalmi tanításukkal az egész társadalmat fölforgatással fenyegették, azért 20 évig tartó háború indult meg ellenük, mely az eretnekek megtörésével végződött.

A középkori szociális eretnekségek *Wikleff* és *Husz* tanaiban nyertek önálló kifejezést. *Wikleff*, mint oxfordi egyetemi tanár, a hanyatlásnak indult egyházi életet akarta megreformálni. És ennek ürügye alatt kikelt a pápa hatalma és az egyházi vagyon ellen. Tanítása szerint az Egyház láthatatlan és csak azok tartoznak hozzá, akik előre az örök üdvösségre vannak rendelve. Elvetette a fülgyónást, az átlényegülést, a szent hagyományt és a szentképek tiszteletét.

Husz, prágai egyetemi tanár, *Wikleff* tanait Csehországban lázításra használta. Ennek szomorú következménye lett, hogy a nép a papságot ócsárolni, a templomokat és az egyházi javakat

pedig rabolni, pusztítani kezdte. Emiatt a pápa Huszt Rómába idézte, de mivel nem jelent meg, azért kiközösítette. Husz a pápától Krisztushoz fellebbezett. Ekkor Zsigmond császár felszólította őt, hogy ügyének tisztázására jelenjék meg a *konstanci* zsinaton. Itt Husz tanait, mint eretnek tételeket elítélték. És amikor ő azokat makacsul továbbra is fönntartotta, átadták a világi hatóságnak, mely máglyahalálra ítélte (1415).

Iszonyú háborúk követték Husz máglyahalálának hírére. Pártbívei Ziska vezérlete alatt fellázadtak és rettenetes pusztítást vittek véghez Zsigmond országaiban. Hosszas, véres küzdelmek után 1436-ban létrejött a *prágai egyesség*, mely szerint a huszitáknak megengedték a két szín alatt való áldozást.

Ezeknek a középkori eretnokségeknek az elnyomása egyformán érdeke volt úgy az egyháznak, mint az államnak. Ezért azoknak a kipuhatolására és kiirtására a XII. században egy új intézményt (inkvizíciót), a *hiányozzó törvényszéket* létesítettek. E törvényszéknek feladata volt a katolikus hit tisztaságán őrködni és a társadalom békéjét veszélyeztető fanatikus felekezeteket még csirájában elfojtani. Ez a püspökök vezetése alatt állott, akik egyházmegyéjük területén bizalmi férfiakat választottak és az eretnokségben gyanús egyéneket megfigyeltették. Ha a gyanú beigazolódott, akkor elfogták és ítélszék elé állítva házát lerombolták, földjét elvették és hivatalától megfosztották. És ha tévedéséhez makacsul ragaszkodott, akkor rendszeren máglyahalállal büntették.

Azonban tévedés volna e középkori kinövést a mai kor szemüvegén megítélni. Ugyanis a középkor felfogása az volt, hogy míg az igazságot erőszakkal is lehet másokra kényszeríteni, addig a tévedést minden eszközzel ki lehet irtani. Az akkori idők embere nem találta kegyetlennek a máglyahalált a valláshamisítókra, mikor a pénzhamisítókat is halállal büntették.

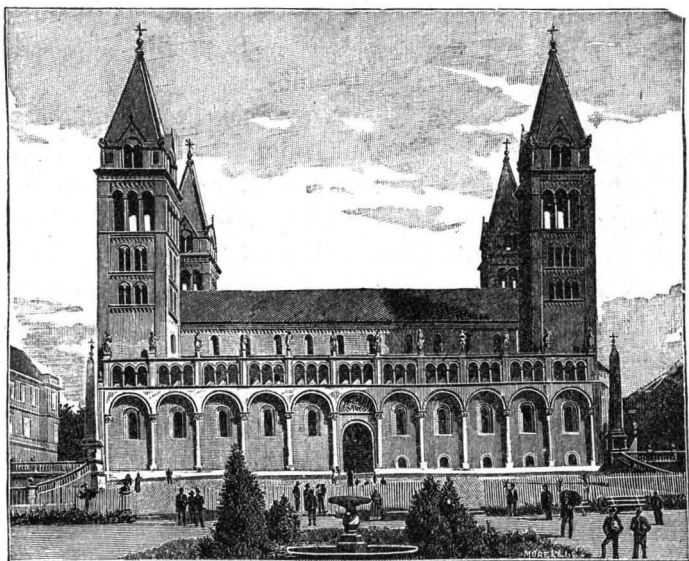
De nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt sem, hogy a pápák mindig az emberiesebb álláspontot képviselték és nem egyszer kiközösítéssel sujtották a helytelen szigort alkalmazó inkvizitorokat.

27. §. Tudomány és művészet a középkorban.

A középkorban a tudomány iránti érdeklődés igen élénk volt, melyet egyedül az Egyház ápolt és terjesztett. Irni, olvasni úgyszólván csak egyházi férfiak tudtak. Az igazi művelődés azonban

csak az iskolák megnyitásával kezdődött. Ezek eleinte különösen Keleten virágoztak, de a mohamedánok hódításaival nagyrészen megsemmisültek. Emiatt a görög tudósok seregestül vándoroltak Nyugatra, ahol tudományos kincseikkel virágzó irodalmat teremtek.

A középkorban háromféle iskolát különböztethetünk meg: *káptalani*, *kolostori* és *plébániai* iskolát. Ezekben az egyházi pályára készülő ifjakat oktatták, de világi ifjak is látogathatták. A XIII.

A pécsi székesegyház.

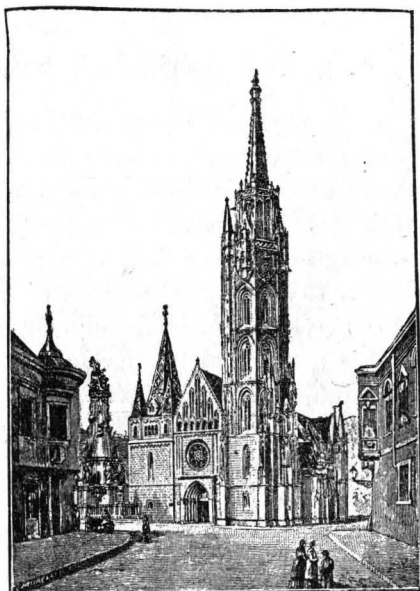
században a káptalani és kolostori iskolákból a középkor híres főiskolái keletkeztek (párizsi, bolonyai), melyek rövid idő alatt világhírré tettek szert. Magyarországon az első egyetem a pécsi volt, melyet Nagy Lajos király 1367-ben alapított. A középkori tudománynak legkiválóbb művelője Akvinói Szent Tamás domonkosrendi szerzetes és Beszárion niceai gör.-kath. érsek volt, aki később bíboros is lett.

Hazánkban az iskolák fejlesztése körül nagy érdemei vannak Nagy Szent Vazul és Szent Benedek szerzetes fiainak, kik az ifjúságot nagy odaadással oktatták a keresztény hitre és tudományra. Ebben az időben alapította Özséb esztergomi kanonok az első

magyar szerzetesrendet, a *pálosok rendjét*. (1250.) Ezek szintén virágzó iskolákat tartottak fenn. Több mint száz kolostoruk volt, de II. József beszüntette működésüket. Lengyelországból 1934-ben telepítették vissza őket a budai Szent Gellért-hegy sziklakápolnája mellé.

Azonban legnagyobbat a középkor, a művészet terén alkotta. A jelenkornak is csodái, az akkori fenséges templomok, melyeknél szebbet, áhítatra gerjesztőbbet a XX. század művészete sem tud alkotni. Az építészet terén háromféle stílus alakult ki: a román, gót és a reneszánsz. Román vagy *köríves* stílusban épült nálunk a pécsi és a jaáki templom. A gót vagy *csúcsíves* stílusnak remeke a budavári Mátyás-templom. A reneszánsz stílusnak pedig — mely csak az új korban érte el virágkorát — legcsodásabb alkotása a római Szent Péter-bazilika. A vallásos szellem a *festészetre* is nagy hatással volt. Különösen három irányban fejlődött: mint falfestészet (a falakon), üveg-festészet (ablaktáblákon) és miniatűr festészet (kéziratokon). Legnevezetesebb művelői voltak: Leonardo da Vincsi és Mikelandzselo. E korban a *költészet* és az *egyházi zene* is jelentős haladást mutat. Az előbbinek szép hajtása Dante «Divina Kommediája», mely korának egész tudományát felöleli; az utóbbit pedig Palesztrina tökéletesítette.

Ezek mind azt bizonyítják, hogy a sötét középkor nem is volt annyira elmaradt, mint egyesek szeretik beállítani. Különben nem tudott volna a tudomány és művészet terén oly halhatatlan alkotásokat létrehozni, amelyek ma is bámulatba ejtik az embereket.

A budavári Mátyás-templom.

III. A keresztény újkor.

28. §. Uniókísérletek a latin és a görög egyház között.

A nagy egyházszakadásba, mely az egész kereszténységet megosztotta, sem Kelet, sem Nyugat belenyugodni nem tudott. Azért Fócius és Ceruláriusz halála után mindkét oldalról gyakran történtek kísérletek az egyesülésre. Sajnos, ezek a közeledések mindég megghiúsultak Bizánc és Róma császárainak politikai ellen-szenve és az egymást nem ismerő latin s görög papságnak kölcsönös féltékenykedése miatt. Súlyosbította a helyzetet a IV. kereszties, illetve a velencei kalmárhadjárat, mely a Szentföld helyett Konstantinápolyt foglalta el és ott hallatlan durvaságok között *latin császárságot* alapított (1204). Ezt a nép évszázadokon keresztül nem tudta a latinoknak elfeledni. Mikor *Paleolog Mihály* görög császár 1261-ben véget vetett a «gyűlölt latin császárságnak», kísérletet tett a kibékülésre. Erre X. Gergely pápa *Lionban* zsinatot hivatott össze (1274), melyen a görög egyház képviselői is megjelentek. Itt a pápa elsőségének elismerése és a hitvallás letétele után kimondották az uniót. A nép emiatt lázongott, amire II. Andronikusz császár megtagadta az uniót és szigorú rendeletekkel a papságot is erre kényszerítette. A műveltebb görögökben azonban az egyesülés vágya tovább élt. A törököktől szorongatott keleti császárok ismét tárgyalásokba kezdtek a pápával. Majd VII. János császár kérelmére IV. Jenő pápa *Ferrarába* hívta össze az egyetemes zsinatot, amit később ragályos betegség miatt *Florencebe* helyezett át. Itt végre 1439 július hó 5-én létrejött az egyesség, melynek külső kifejezésére a bizánci császár mélyen meghajolt és kezét csókolt az egyetemes Egyház fejének. Az unió-okmány szerint a görögök ünnepélyesen elismerték a pápa elsőségét és a tisztítóhely létezését. Továbbá megegyeztek abban, hogy a Szentlélek származásáról szóló vitát beszüntetik és a szentmisében úgy kovászos, mint kovásztalan

kenyér is használható, de mindegyik egyház maradjon meg a maga gyakorlata mellett. Ezzel szemben a latinok megígérték, hogy a görög egyház ősi fegyelmét és szokásait tiszteletben tartják és a pogány törökök elleni harcban segítségükre lesznek. *Kelet és Nyugat* ünnepélyes egyesülését a jelenlévők leírhatatlan öröme között IV. Jenő pápa latin és görög nyelven hirdette ki. Az örövendetes egyesülésről ellenben a nép hallani sem akart és a hazatérő püspököket szitkozódás és gyalázkodás között fogadta.

Fokozta az elégedetlenséget az a tény is, hogy a nyugatiak részéről megígért török elleni segítség elmaradt. Eme zavargások miatt az uniót csak 1452-ben *XII. Konstantin* — az utolsó katolikus — görög császár hirdette ki. De már a következő év tavaszán Konstantinápoly, hősi védelem után a pogány törökök kezébe került. Ezek a világhírű Szent Szofia-templomot mecsetté alakították át. A harang, feszület használatát és kőtemplom építését betiltották. A pátriárkákat tetszés szerint megerősítették, letették vagy meggyilkolták, és az uniót minden eszközzel megakadályozták.

Mindezek dacára az 1439-iki flórenci unió jelentős mozzanat, mert ez lett az alapja a későbbi egyesüléseknek. Ettől az időtől

VII. János görög császár a florenci unió elfogadása jeléül kezét csókol IV. Jenő pápának.

kezdve az Egyháztól elszakadt keleti keresztényeket *görögkeletieknek* vagy szikizmatikusoknak nevezzük. Az egyesült keleti keresztényeket pedig *görög-katolikusoknak*, illetve görög szert. róm. katolikusoknak hívjuk. Ugyanekkor a nyugati keresztények *római katolikusoknak*, illetve latin szert. róm. katolikusoknak nevezték magukat.

29. §. Nyugati hitszakadás: Luther Márton.

A XVI. század elején egy veszedelmes hitújítás ütötte fel a fejét, mely nemcsak az egyháznak, hanem az egész Európának békéjét megzavarta. E hitszakadás szerzője *Luther Márton* ágostonrendi szerzetes volt. Egyszerű bányászcsaládból született és nagy nélkülözések között diákoskodott. Egy barátjának a halála és egy mellette lecsapó villám oly nagy hatással volt rá, hogy búcsút mondott a világnak és kolostorba vonult. Itt azonban nem találta meg lelkének remélt békéjét és szerzetesi életét állandó tépelődések között töltötte. Töprengő, vallásos lelkületével ellentétben állott ingerlékeny, heves természete és érzékes hajlama. A folytonosan gyötrő kísértésekkel szemben nem bírta a küzdelmet. Így az a téves meggyőződés érlelődött meg benne, hogy az eredeti bűn által megrontott ember nem képes a kísértéseknek ellenállani és érdemszerző jócselekedeteket végezni. Szent Pál apostol. leveleiből pedig azt olvasta ki, hogy egyedül csak az Úr Jézus érdemeiben bízó hit üdvözít. Így nincs szükség jócselekedetekre, szentek tiszteletére, gyónásra, búcsúkra, mert ezeket bőven pótolják Krisztus érdemei. Szerinte lehet bátran vétkezni, csak még erősebben kell hinni. A hit egyedüli forrásául a Szentírást jelölte meg, amit mindenki szabadon magyarázhat. Ezzel elvetette az Egyháznak és a pápának tanítói tekintélyét, valamint a szent-hagyományt is. Az Egyházat az igazhívók láthatatlan társaságának, a papságot pedig ördögi találmánynak nevezte. A szentségek közül csak kettőt fogadott el: a keresztséget és az oltáriszentséget, melyben Krisztus valósággal jelen van ugyan, de csak a kenyérrel és a borral együtt.

Téves tanainak megfogalmazására jellemző saját lelkiállapota, amelyről így ír: *«Oly nagy ellensége lettem Krisztusnak, hogyha a kereszten függő képét láttam, megijedtem és szememet a földre sütöttem».*

Luther fellépéséhez alkalmul szolgált X. Leó pápa búcsúengedélye. Ennek egyik feltétele (gyónáson és áldozáson kívül) a

Szent Péter-templom felépítésére szolgáló segélyadomány volt. A búcsúhirdetés körül sok visszaélés fordult elő. Emiatt Luther hevesen kikelt a «búcsúkereskedés» ellen és az akkori szokás szerint a wittenbergi vártemplom kapujára 95 tételt függesztett ki a búcsúról, jelezve azt, hogy kész erről vitatkozni. A polgárság és a nemeség, mely a nagy egyházi adó és a búcsúval kapcsolatos gyakori pénzgyűjtés miatt elégedetlenkedett, tetszéssel fogadta Luther merész fellépését.

Luther a nyilvános vitatkozáson szégyenteljes vereséget

Szent Péter-temploma Rómában.

szenvedett, de látva a nép hangulatát, tévedéseihez továbbra is makacsul ragaszkodott. A pápa ekkor Luthernek hitrontó tanítását elítélte, őt pedig kiközösítés terhe alatt felszólította, hogy eretnek-tételeit vonja vissza. Erre ő a pápát ócsárolni, a fejedelmeket pedig az Egyház ellen izgatni kezdte. Majd vakmerőségében odáig ment, hogy a pápai bullát tűzbe dobta e szavakkal: «Mivel megkeserített az Isten szentjét, azért keserítsen meg és hamvasszon el téged az örök tűz» (1520). Ezért a pápa kiközösítette, a birodalmi gyűlés pedig száműzte. Frigyes szász választófejedelem azonban oltalmába vette és titokban Wartburg várában rejtegette.

Mivel Luther azt tanította, hogy az egyházi vagyon a fejedel-

meket illeti meg és vallási ügyekben is ők parancsolnak, azért követői csakhamar hatalmas pártfogókat nyertek az egyházi javakra pályázó főurakban. S míg V. Károly császár és a katolikus fejedelmek az Egyház védelmére kötötték szövetséget, addig ezek az új hit fenntartására és terjesztésére esküdtek fel. És midőn a császár megtiltotta a további hitújítást, ők ez ellen protestáltak (innen protestánsok) és az augsburgi gyűlésen átnyújtották hitvallásukat, az úgynevezett *ágostai hitvallást*. A gyűlésen jelenlévő hittudósok megcáfolták a hitvallás tételeit, amire a császár betiltotta a lutheránus vallás gyakorlását is. Ez a rendelet a smalkaldeni háborúhoz vezetett, melynek az *augsburgi* vallás-béke vetett véget (1555). Ennek értelmében a lutheránusok teljes vallásszabadságot nyertek.

Luther már nem érte meg az augsburgi békét, mert 1546-ban hirtelen meghalt. Utolsó éveiben szomorú, búskomor volt. S látva a szörnyű következményeket maga is megborzadt művétől.

30. §. Egyéb vallási újítások.

Lutherrel csaknem egyidőben lépett fel Svájcban *Cvingli Ulrik*, zürichi plébános. Ő szintén az egyházi visszaélések megszüntetésére vállalkozott. Tévtanítása nagyjából megegyezik a Lutherével. Eltérés csak az úrvacsoráról szóló tanításban van. Szerinte a kenyér és a bor csak pusztán jelképe Krisztus testének és vérének. Hamis tanai terjesztésére megnyerte a városi tanácsot is. Erre «az evangéliumi szabadság» nevében megkezdődött a romboló pusztítás, mely a templomok megszentelt tárgyait sem kímélte meg. A hitújítás Svájcban rohamosan terjedt, de a hitükhöz hű őskantonok fegyvert fogtak ellene. E harc Cvingli halálával és a hitújítók leverésével végződött (1531).

Néhány évvel később Svájcban egy másik városában, Genfben szintén hitújító lépett fel, *Kálvin János* személyében. Ő Cvinglivel ugyanazt tanította, azzal a jellegzetes megtoldással, hogy Isten némelyeket — érdemeikre való tekintet nélkül — az örök boldogságra szánt, másokat pedig az örök kárhozatra ítelt (predesztináció). Tanait példátlan kegyetlenséggel terjesztette. A hitújítás rosszalását börtönnel vagy máglyával büntette. Kálvin követőit *kálvinistáknak* vagy *reformátusoknak* nevezzük.

Kálvin tanítása szintén gyorsan terjedt el. Különösen *Franciaországban* talált sok követőre. Itt *hugenottáknak* nevezték magukat.

Erőszakos fellépésük folytán a nemzet két pártra szakadt, melynek káros hatása csakhamar jelentkezett. Összeesküvések, orgyilkosságok napirenden voltak. A folytonos áskálódások a hirhedt «*Bertalan-éji*» vérengzéshez vezettek (1572 aug. 24). Ezért a sajnálatos vérfürdőért Medicsi Katalin anyakirályné a felelős, aki hatalmát féltette a hugenottáktól és ezért összeesküvést szőtt ellenük. Az áldatlan küzdelemnek a *nanteszi rendelet* vetett véget (1598), mely a hugenottáknak teljes vallásszabadságot biztosított.

Angolországban a protestáns hit terjedése VIII. Henrik uralkodása alatt kezdődött. A király eleinte hű fia volt az Egyháznak és erősen küzdött a hamis tanok ellen. Később azonban arra akarta kényszeríteni a pápát, hogy törvényes házasságát bontsa fel és egy új házasság megkötésébe egyezzen bele. A pápa természetesen ezt nem tette meg, mert a házasság felbonthatatlan szentség. Ezt azonban a király nem akarta tudomásul venni, azért önkényűleg felbontotta házasságát és elszakadt az Egyháztól. Alattvalóitól pedig halálbüntetés terhe alatt megkövetelte, hogy őt ismerjék el az ország legfőbb egyházi és világi fejének (pápa-király).

Erre sokan meghunyászkodtak, de szép számmal akadtak olyanok is, akik hősiezen szembeálltak a király törvénytelen rendelkezésével. Ezek azonban csaknem kivétel nélkül vérpadon fejezték be életüket.

Az angol nemzeti egyház teljes megszervezése VI. Edvard király és a protestáns Erzsébet királynő nevéhez fűződik. Ezek a legnagyobb kegyetlenséggel terjesztették hamis vallási rendszerüket, mely csak annyiban tért el Kálvin hitrendszerétől, hogy külső színezetében megtartotta a katolikus vallást.

A reformációval egyidőben jelent meg az *anabaptisták* (újra-keresztelők) felekezete is. Ezek érvénytelennek mondták a gyermekkeresztelést és a felnőtteket újra keresztelték. Tanaik terjesztésére Münszter városában 12 apostolt és 72 tanítványt választottak. Zűrzavaros tanításukkal harcot idéztek elő, melyben teljesen legyőzettek.

Jelenleg *baptista* felekezet néven kezd terjedni.

Ugyanebből az időből származik az *unitáriusok* eretneksége is. Ezek tagadták a Szentháromságot és ezzel kapcsolatban Krisztus istenségét is. Téves tanításuk különösen Lengyelországban és Erdélyben terjedt el.

31. §. A protestantizmus hazánkban.

A protestantizmust hazánkban a német kereskedők és a wittenbergi egyetemről hazatért tanulók hozták be. Nagyobb eredményt azonban csak a szerencsétlen kimenetelű mohácsi ütközet után (1526) tudtak elérni. Ebben a csatában ugyanis nemcsak a király és a nemzet legjobbjai estek el, hanem hat püspök és számos katolikus pap is hősi halált halt. A megüresedett királyi trónért két fejedelem is versengett: Ferdinánd és Szapolyai János. Ezek megosztották a nemzet egységét és jövedelmük gyarapítására a gazdátlanul maradt egyházi méltóságokat nem töltötték be. Így a pásztor nélkül maradt egyházmegyék területén a protestáns predikátorok akadálytalanul hirdethették téves tanításukat. Csakhamar pártfogókat is nyertek az egyházi javakra pályázó főurakban, akik alattvalóikat is az új hitre kényszerítették. A magyar nép azonban ragaszkodott régi hitéhez. A hitújítók ekkor cselhez folyamodtak és konkolyhintő munkájuk érdekében eleinte megtartották a katolikus vallás külső szertartásait. Így sikerült nekik megtéveszteni a magyar népet és rövid idő alatt csaknem az egész országot *lutheránus* hitre térítették.

A lutheranizmust további térhódításában Kálvin tanainak terjesztői akadályozták meg. Úgyhogy Tiszántúl és Erdély lutheránusai csakhamar kálvinistákká lettek. Gyors elterjedésüket leginkább annak köszönhették, hogy a német eredetű lutheranizmussal szemben *«magyar vallás»* hirdetőinek adták ki magukat. Térítésük érdekében az erőszakosságtól sem riadtak vissza, amelynek nemcsak az Egyház javai, hanem számos papnak az élete is áldozatul esett (3 kassai vértanu). Szomorú következményei voltak ennek az áldatlan vallásháborúnak is (Bocskay, Bethlen), amelyek sok kegyetlenséggel és kíméletlen pusztítással jártak. A protestánsok az 1606-ban megkötött *bécsi békével* teljes vallásszabadságot nyertek.

A protestantizmus gyors és általános elterjedése hazánkban csak múlt jelenség volt, mert a kiváló érsekek csakhamar felkelítették a szunnyadó katolikus öntudatot és az eltértek nagy részét visszavezették az Egyházba.

Ebben az újjáépítő munkában elvülhetetlen érdeme van *Pázmány Péter* esztergomi érseknek. Ő Nagyváradon 1570-ben protestáns családból született, később azonban lelke sugallatát követve a jezsuita rendbe lépett.

Rendkívüli, nagy tehetségével rövidesen bámulatba ejtette az egész országot. Ő nemcsak kiváló főpap, hanem nagy szónok és aranytollú író is volt. Prédikációit valláskülönbség nélkül, messze-földről jöttek hallgatni. Számtalan hitvédelmi munkát írt, ezek között legkiválóbb az *Igazságra vezérlő kalauz* című munkája. Ebben zengzetes magyar nyelven s fölényes tudással veri vissza a protestánsok támadásait és juttatja diadalra a katolikus vallás hit-igazságait. Gyönyörű szónoklatainak és kiváló iratainak hatása nem maradt el. A jobbágyok ezrével, a protestáns főúri világból pedig harminc család tért vissza az elhagyott Egyház kebelébe.

Nevéhez fűződik a nagyszombati egyetem, a bécsi papnevelő-intézet (Pázmáneum) és a tősgyökeres magyar irodalmi nyelv megalapítása.

Sokoldalú tevékenységével elérte, hogy Magyarország nagyrészen ismét katolikussá lett.

Mint érdekes és tanulságos jelenséget meg kell itt említenünk, hogy a protestáns vallás, minden erőfeszítése mellett sem tudott hazánk görög szert. hívei között, sem más keleti országokban gyökeret verni. Ez a kudarc teljesen tökéletes, mert a lefolyt 400 esztendő alatt a görög szertartású népeknél nem akadt egy néptörzs sem, mely az új hitre tért volna. Ez a tény fényesen igazolja a görög-katolikus vallás belső erejét és híveinek öntudatosságát.

32. §. A trienti zsinat és a jezsuiták.

A hitújítás egyes országokban oly rohamosan terjedt, hogy megsemmisítéssel fenyegette az egész Egyházat. Azonban Jézus Egyháza felvette a harcot és ahelyett, hogy elpusztult volna, ismét bebizonyította legyőzhetetlenségét.

Az egyházi élet újjászületése, a *trienti zsinatnak* és a *jeszuiták* tevékenységének köszönhető.

A trienti reformzsinatot III. Pál pápa 1545-ben hívta össze, amely többszöri megszakítással 18 évig tartott. A zsinatra a protestánsokat is meghívták, de ezek visszautasították a meghívást. A zsinat tevékenysége két irányban haladt. Először is pontosan meghatározták és világosan megmagyarázták a hitújítók által megtámadott hitigazságokat s az ellenkező tanokat kárhoztatták. Másrészt a vallás-erkölcsi élet megjavítására üdvös fegyelmi határozatokat hoztak. Különös gondot fordítottak a papság kiképzésére és

azért elrendelték, hogy minden megyéspüspök papnevelőintézetet állítson és egyházmegyei zsinatot tartson.

A zsinat ezzel befejezte áldásos működését és üdvös reformjaival új korszakot nyitott meg a szorongatott Egyház életében.

Az egyházi reformok életbeléptetésére az Úristen egy híres szerzetesrenddel, a *Jézustársasággal* ajándékozta meg az Egyházat. *Loyolai Szent Ignác* spanyol nemes az alapítója. Egy vár ostrománál súlyos sebet kapott és betegsége alatt a szentek életrajzát olvasta. Ennek hatása alatt teljesen megváltozott. Elhatározta, hogy fel-

Pázmány Péter.

gyógyulása után önmegtagadó életet kezd és Istennek szenteli életét. Valóban nemsokára egy barlangba vonult, ahol megírta *«A lelkigyakorlatok»* című könyvét, mely nagyon sok megtévedt léleknek volt már Istenhez vezető kalauza. Majd az új élet hivatásához szükséges ismeretek elsajátítására a párizsi egyetemre ment, hol csakhamar bölcséleti doktor lett. Több társával Nagy Szent Vazul regulái nyomán megszervezte rendjét, mely Jézustársasága néven 1540-ben jóváhagyást nyert.

E rend rövidesen mindenfelé elterjedt. Szent Ignác halálakor már száz rendháza és ezernél több tagja volt. A rend célját e szép jelmondata tükrözi vissza: *«Mindent Isten nagyobb dicsőségére»*. A hit ellenségei nem versenyezhetek a Jézustársaság tagjaival az erényben és a tudományban, azért vak gyűlölettel s a rágalmak fegyverével küzdöttek ellene. A gyűlöletnek sikerült is a megtévesztés, mert 1773-ban feloszlatták rendjüket. Az ellenség öröme azonban nem volt tartós, mert alig 40 esztendő múlva VII. Pius pápa visszaállította e híres rendet.

33. §. A katolikus hitterjesztés Európán kívül.

Amit az egyház a protestáns térhódítások folytán Európában veszített, azt nagyrészen megnyerte az idegen világrészek megtért millióiiban.

Ázsiában a hittérítés *Xavéri Szent Ferenc* nevéhez fűződik, aki előbb *Indiába*, majd *Japánba* ment. Alázatossága és életszentsége csodálatra ragadta az embereket, s rövid idő alatt százezreket nyert meg Krisztus Egyházának.

Halála után rendtársai folytatták a hittérítést *Japánban*. A buzgó működést szép siker kísérte. Sajnos, később véres üldözés tört ki a keresztények ellen. Ezrével ölték le a keresztényeket. Majd védelmi várakat leromboltak s az oda menekülteket mind elpusztították. A felette emelkedő dombra pedig ezt a felírást függesztették: «Míg a nap a földre süt, egy keresztény se jöjjön Japánba». A keresztényellenes üldözés 1873-ban megszűnt s újabban a keresztény hit ismét tért hódít.

A szerzetesek missziós tevékenysége a világtól elzárt *Kínába* is eljutott és szép eredményeket ért el. De a XVIII. század kegyetlen, véres üldözésének a kínai kereszténység nagy része áldozatul esett.

Amerikában a hittérítés munkája mindjárt a felfedezés után megindult. Kolumbuszt felfedező útjában számos misszionárius követte. A hittérítők munkáját azonban nagyban gátolták az európai kivándorlók kalandor törekvései. Ezek a benszülötteket kifosztották, rabszolgaságba taszították és lemészárolták. A hit hirdetőik mindent megtettek, hogy a benszülöttek sorsát enyhítsék.

Igy Délamerikában a jezsuiták több olyan köztársaságot alapítottak, ahova európainak nem volt szabad belépnie.

A hittérítés nehéz munkáját nagyban előmozdította a Hittérjesztés Kongregációja, melynek feladata gondoskodni a hittérítőkről és a szükséges eszközökről.

34. §. A magyarországi uniók.

(*Ruthének.*) A magyarországi ruthének részint a honfoglaló magyarokkal jöttek be hazánkba, részint pedig a későbbi királyok alatt szórványosan vándoroltak be. Így Nagy Lajos király uralkodása idején, 1352-ben *Koriatovics* herceg vezérlete alatt mintegy negyvenezen jöttek be a podoliai ruthének. *Koriatovics* herceg s neje, *Munkács* mellett a görög rítusú szerzetesek számára kolostort alapított (*munkács-csernekhegyi*), amelyet saját birtokából tetemes vagyonnal látott el. A magyarországi ruthének szellemi életének hosszú ideig e zárda volt a központja. Emellett kiváló monostoruk

volt még : a *körtvélyesi*, a *bílkei* és a *kövesligeti*, amelyeknek élén az arkhimandriták állottak.

A magyarországi ruthének görög-katolikusok voltak, a keleti nagy egyházszakadás közvetlenül nem érintette őket. Az elszakadás valószínűleg a XIII. század második felében következett be. De még ez sem volt teljes, mert a ruthének egy része továbbra is hű maradt a római székhez.

A ruthének püspökei közül első, aki formailag is egyesülni kívánt Rómával : *Taraszovics Bazil* (1634—1646) volt. Egyesülési szándékát azonban Rákóczi erdélyi fejedelem mindenáron megakartá hiúsítani, mert a protestantizmusnak szerette volna megnyerni a ruthéneket. Azért Taraszovics püspököt mise közben elfogatta és börtönbe vetette. Innen ugyan kiszabadult, de a fejedelem erőszakossága miatt püspökségéről lemondott.

Utódául a papság *Rosztosinszky Parthén Pétert* választotta meg. E kiváló férfi lelkesedve járta be a ruthén falvakat és igyekezett megnyerni a lelkeket az uniónak. Miután útját eredményesnek találta, Egerbe ment az unió megbeszélésére. Ennek eredményeképpen *1646 április 2-án Ungváron* megkötötték az uniót a következő feltételek mellett : *a)* a görög rítus sértetlen marad, *b)* a papság maga választja püspökeit, a pápa pedig megerősíti, *c)* a görög klérus, a latin papság összes kiváltságaiban részesül. Az uniót 400 pap mindjárt elfogadta, csak a munkácskörnyéki és a mármarosi hívek maradtak meg a szakadárságban. De később azok is csatlakoztak az unióhoz.

(*Románok.*) Az erdélyi románok a reformáció alatt vallási tekintetben semmiféle jogokat sem élveztek, sőt vallásilag teljesen elnyomott helyzetben voltak. De midőn Erdély (1690-ben) a Habsburgok uralma alá jutott, I. Lipót hajlandónak mutatkozott a románok lealázott helyzetén segíteni, ha valamelyik befogadott vallásra térnek át. A királynak ez az intézkedése elérte célját. Mindinkább növekedett azoknak a száma, akik a kath. Egyházzal egyesülni óhajtottak. Ezért *Athanáz* püspök 1698 okt. 7-ére nagy zsinatot hívott össze. Ezen 2270 román pap ünnepélyesen letette a hitvallást és szertartásuk s fegyelmük megtartásával a katolikus Egyház tagjaivá lettek.

(*Szerbek.*) A horvátországi szerbek uniója *Vratanya Simon* első püspökük idejére esett (1611). De sajnos, ez később részben megsemmisült.

(*Örmények.*) A magyarországi *örmények* uniója Okszendi Vezireszki, Rómában tanult örmény pap buzgóságának köszönhető, akit XI. Ince pápa szentelt püspökké.

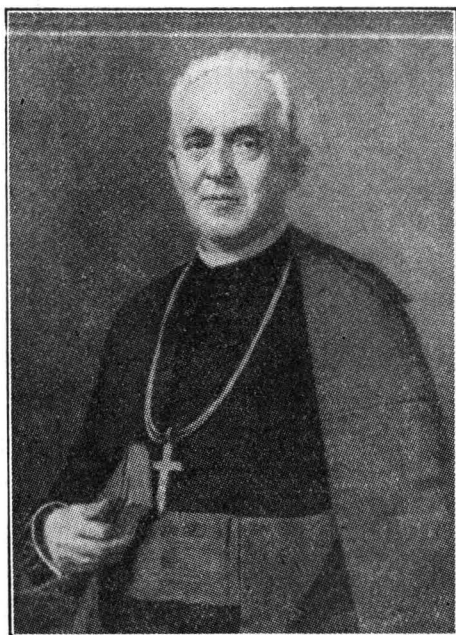
Az uniónak áldásos hatását az élet igazolja legszebben. Az egyesült népeknél a vallásos hit mélyebb gyökeret vert, a papság kiemelkedett elnyomott helyzetéből és az egész vonalon kulturális munka és áldás fakadt nyomában.

35. § A görög-katholikus magyarság helyzete az unió után.

A görög-katholikus magyarság az 1646. évi *ungvári unió* alkalmával előkelő magyar vezetők hiánya miatt nyelvének oltári használatát kikötni elmulasztotta és így abba a ferde helyzetbe jutott, hogy hazájában és templomaiban idegen népeknek a nyelvét kellett használnia. Ez természetesen igen sok ősmagyar, görög és örmény eredetű, ízig-vérig magyar görög-katholikus hívt *elszlávosított* és *eloláhosított*. Többen pedig, hogy a ritusok után rájuk sütött *«orosz»* és *«oláh»* jelzőtől megszabaduljanak, nemzeti létükben mélyen sértve, otthagyták őseik szertartását, sőt hitét is és inkább *ellatinosodtak* vagy *behódoltak a hitújítónak*, semhogy azt a megbélyegzést elviselték volna. Emiatt a görög-katholikus magyarok száma rohamosan fogyott, de az isteni Gondviselés különös kegyelméből a legmostohább viszonyok között is tovább élt. És amint megkezdődött a XVIII. század második felében a magyar nyelv és irodalom újjászületése, mindjárt kezdetét vette a magyar görög-katholikusság ama létért és önállóságért való év-

Dorogi Farkas Lajos.

Melles Emil.

százados küzdelme is, mely külön püspökség keretében a magyar liturgikus nyelv visszaállítását kívánta.

Ebben a küzdelemben Hajdúdorog nemes városa vezetett, ahol 1866-ban megalakult *«A görög-kath. magyarok végrehajtó bizottsága»*. Ez Dorogi Farkas Lajossal az élén megszervezte a magyar hitközségek összefogását és kérvénnyel fordult az apostoli királyhoz és a hercegprímáshoz a külön magyar püspökség felállításáért, amelynek eredménye *a hajdúdorogi püspöki helynökség* lett (1873). Ezután Budapesten (1898-ban) *«A görög-katolikus*

magyarok országos bizottsága» veszi kezébe az ügyet, melynek élén a rendíthetetlen hitű és semmiféle áldozattól vissza nem riadó Szabó Jenő (1843—1921) főrendiházi tag, Melles Emil (1857—1932), a tudós apát parokus és más kiváló férfiak állottak. Ez a bizottság napilapokban és könyvekben, szóval és írással küzd a görög-katolikus magyarság céljaiért. 1900-ban, a jubileumi szentév alkalmával pedig *országos zarándoklatot szervez Rómába* dr. Vályi János eperjesi és Firczák Gyula munkácsi püspökök vezetése alatt, ahol *XIII. Leó pápának* emlékirat alakjában átnyújtották kérelmüket. Végre az isteni Gondviselés megáldotta a fáradozók munkáját, amikor a b. e. X. Piusz pápa 1912-ben felállította a külön hajdúdorogi magyar egyházmegyét.

36. §. Az újkori hitetlenség. A szabadkőművesség.

A protestantizmus nemcsak megosztotta a kereszténységet, hanem lépcsőül szolgált a hitetlenség felé. Azzal, hogy felállította a Szentírásra nézve a szabadvizsgálódás elvét, utat nyitott a val-

Az országos bizottság elnöksége.

lás önkényes értelmezésére és a kinyilatkoztatás megtagadásához vezetett.

A «felvilágosodás» vagy «szabadgondolkodás» mint bölcséleti rendszer legelőször Angliában tűnt fel. Eszerint még van Isten, aki teremtette a világot, de többé nem is avatkozik annak életébe. Ezt *deizmusnak* vagy másképpen ész-vallásnak nevezték.

Ez a rendszer azonban tovább haladt a *meredek úton* és *Franciaországban* az istentagadásba sülyedt. Az ország előkelői csakhamar áldozatul estek a hirhedt felvilágosultak és enciklopedisták féktelen rombolásának. A felvilágosultság rendszerének legnevezetesebb képviselői a kétségtelenül tehetséges, de jellemetlen *Voltér*, *Russzó*, *Didró* és *D'Alambé* voltak. Céljuk volt agyontaposni az Egyházat, hogy amit «12 tudatlan halász» elterjesztett, azt 12 szellemes embernek meg kell semmisíteni.

Bár az előbbi hitetlen rendszerektől nagyban különbözik, de ide sorozhatjuk azokat a támadásokat is, melyek egyes uralkodók részéről érték az egyházat.

Ilyen volt Franciaországban a *gallikánizmus*, Németországban pedig a *febróniánizmus*, mely kétségbe vonta a pápa hatalmát és azt állította, hogy a pápai jogok egy része a fejedelmeket illeti meg.

Ugyanílyen vágányon haladt II. József *jozefinizmusa* is, aki az egyházi életben korlátlan hatalmat követelt magának. A püspököknek a pápával való hivatalos érintkezését a királyi beleegyezéstől tette függővé. A papnevelőket állami felügyelet alá rendelte, a szerzetesrendeket eltörölte, házassági ügyekben önkényesen intézkedett, a prédikálást szabályozta, a búcsúkat betiltotta stb. Ezen intézkedések ellen a püspöki kar élesen tiltakozott. II. József halála előtt összes rendeleteit visszavonta. Sírfeliratát maga állapította meg: «*Itt nyugszik egy jólelkű uralkodó, kinek összes intézkedései sikertelenek voltak.*»

Az újkori pogányság elterjedésében előljárt a *szabadkőművesek titkos társulata*, akik már 200 év óta intézik a kereszténység ellen támadásaikat.

A szabadkőművesség eredetileg ipari intézmény volt és hivatásszerűen üzte a jótékonytságot, de ma már csak álarc a vallástalanság és a nemzetközi törekvések leplezésére. Minthogy az állami törvények tiltják a fennálló vallások elleni nyílt izgatást, ezért titkon üzik azt. A szabadkőműves páholyok ott szerepeltek a véres hábo-

rúk és forradalmak előkészítésében, uralkodói családok és szerzetes-rendek elűzésében, valamint a vallásellenes törvények létrehozásában is. Vallási téren a legfőbb céljuk a *keresztény hitnek a kiirtása*, politikai téren pedig *a nemzetközi szabadkőművesség világhatalommá való fejlesztése*. Hazánkban a kommunizmus bukása után páholyaikat beszüntették, de alattomosan ma is működnek.

Titkos jellege, vallás- és hazaellenes célja miatt, az Egyház minden tagjának megtiltja, hogy a szabadkőműves-társulatba belépjen.

IV. A legújabb kor.

37. §. A francia forradalom és az egyház.

A XVIII. század hitetlen írói és bölcselei tervszerűen készítették elő a talajt a forradalomra. Romboló munkájukat Franciaországban nagyban elősegítette a királyi udvarnak és a nemességnek erkölcstelen élete és esztelen pazarlása. A jognélküli nép pedig elviselhetetlen adók terhe alatt roskadozott és folyton növekvő elégedetlenségben tört ki. Ezrével jelentek meg a lázító röpiratok, melyek kíméletlen gúnnyal izgattak a kiváltságosak ellen. Így a vezérektől fanatizált és a királyi udvartól kiszipolyozott nép megúnta az igát és magához ragadva a hatalmat, kegyetlen, véres forradalommal felelt az elnyomásra.

A megalakult *nemzetgyűlés* azzal kezdte meg egyházellenes intézkedéseit, hogy elkobozta az egyház birtokait, megszüntette a papság kiváltságait, elűzte a szerzeteseket és lerombolta kolostoraikat. A forradalom vezérei azonban ezzel sem elégedtek meg, hanem behozták a francia papság polgári alkotmányát, melynek értelmében a papságot függetlenítették a pápától és a püspökök választását a megyék tanácsaira bízták. Ezen új alkotmány szigorú betartására minden papnak esküt kellett tennie. Örömdetes azonban, hogy a papság nagy többsége hű maradt egyházához és megtagadta a jogtipró esküt. Emiatt kegyetlen üldözés kezdődött és igen sok papot bebörtönöztek, majd pedig ördögi kegyetlenséggel kivégeztek.

A rohanó árt XVI. Lajos, a jólelkű, de gyenge király megállítani nem tudta s így a történelemben csaknem páratlanul álló *rémuralom* vette kezdetét. A *rémuralom* élén Robespierre és Danton állott. A szabadság, egyenlőség és testvériség eme korszakában ezrével végezték ki az embereket. A hűséges katolikusok vére patakokban folyt és a kínzások minden neme alkalmazásba került. Megtörtént, hogy a nagy szabadságtól őrzöngő csőcselék emberhúst

evett és embervért ivott. A forradalmi fanatizmusnak rövid idő alatt kétmillió ember esett áldozatul. Az őrjöngés és pusztítás határt nem ismert. Elődei vétkeiért vérpadra küldte a királyt és a királynét is. Ünnepelesen eltörölte a kereszténységet és vele együtt a keresztény időszámítást. Törvényileg kimondotta, hogy nincs Isten és ocsmány dalok között hódolt az ész istennőjének. Ezt egy erköcs-telen színésznő személyesítette meg, akit a párizsi székesegyházban, zöldgallyakkal feldíszített trónra emeltek és mint istennőt tömjéneztek.

Az erkölcsöknek ily nagyfokú elvadásától maguk a vezetők is megborzadtak és azért ismét törvénybe iktatták, hogy van Isten és a lélek halhatatlan. A forradalom a vezéreket sem kímélte meg. Akik a királyt és királynét lefejezték (1793), az emberek százezreit vérpadra küldötték, maguk is erőszakos halállal fejezték be dicstelen életüket. Ezzel a rémuralom végetért és az újra megnyílt templomokba nagy tömegben özönlött a nép, az egy, igaz Isten imádására.

38. §. Napoleon és az egyház.

A francia forradalom rémuralmát emberiesebb kormány, az úgynevezett *direktórium* váltotta fel. Ennek legtehetségesebb tagja, *Bonaparte Napoleon* volt, akinek hadi sikerei páratlan népszerűséget szereztek számára Franciaországban. Hatalmától nemcsak Európa fejedelmei rettegtek, hanem megérezte azt a 80 esztendő VI. Piusz pápa is, akire a polgári alkotmány kárhóztatása miatt haragudott. Napoleon ezért elfoglalta az egyházi államot és az agg pápát fogságba hurcolta, melynek szenvedései következtében, rövidesen meghalt.

Halála után a bíbornokok VII. Piuszt választották pápává, ki a nép ujjongó öröme között tért vissza Rómába. Napoleon pedig, mint okos államférfi belátta, hogy nemzete csak úgy haladhat, hogy ha a vallás biztos alapjaira építi állami életét, azért tárgyalásokat kezdett VII. Piusszal. A megegyezés (konkordátum) létre is jött, mely az egyháznak a forradalom által okozott sérelmeit némileg jóvátette. Midőn Napoleont 1804-ben császárrá kiáltották, a pápát kérte fel a koronázásra. VII. Piusz párizsi utazása valóságos diadalmenet volt, a nép mindenütt kitörő lelkesedéssel fogadta, ami a hadi dicsőségtől elkapatott császárt annyira bosszantotta, hogy a koronázásra hívott pápa helyett önmaga tette fejére a császári koronát.

Napoleon ezután mindenféle jogtalan követelésekkel állott elő, melyeknek teljesítését a pápa megtagadta. Napoleon erre mit sem törődve az egyezménnyel, ismételve elfoglalta Rómát és az egyházi államot. VII. Piusz tiltakozott az erőszakosság ellen és Napoleont, kitől az egész Európa rettegett, kiközösítette. A császár erre gúnyosan így felelt: «Hát azt hiszi a pápa, hogy kiközösítése folytán kiesnek katonáim kezéből a fegyverek?» Majd a pápát elfogatta és a legnagyobb durvaságok között fogságra vetette.

Az isteni Gondviselés azonban megalázta a büszke császárt. És 1812-ben valóban meg kellett érnie, hogy Oroszország hómezőin, a dermesztő hidegben katonáinak kezeiből kihullottak a fegyverek és óriási hadserege semmiyé lett. Ezután már egymásután vesztette el csatáit és velük együtt trónját és szabadságát is. Élete utolsó napjait Szent Ilona szigetén száműzetésben töltötte. Itt teljesen magábaszállt és Krisztus örök országáról elmélkedett. Napoleon az Istennel és az Egyházzal megbékélve, a szentségek ájtatos felvétele után 1821-ben halt meg.

Két évvel később követte őt VII. Piusz is, aki egykori ellenfelének nemcsak megbocsátott, hanem a hatalmaknál mindent megtett, hogy a száműzetés keserű kenyerét megédesíthesse.

39. §. A legújabb kor pápái.

A XIX. század pápáit nagy feladatok elé állították az egyház küzdelmei a különféle hitetlen s forradalmi törekvésekkel szemben. Az isteni Gondviselés azonban nem hagyta el az Egyházat, mert eme nehéz időkben a kiváló pápák egész sora ült Szent Péter székében. Az erőskezű VII. Piusz után nemsokára ott látjuk a pápai széken a kiváló IX. Piusz pápát (1846—1878). Pápasága a leghosszabb (32 év) és az eseményekben a leggazdagabb, melyet az egyháztörténelem ismer. Élete telve van küzdelemmel és dicsőséggel. Fájó szívvel meg kellett érnie az egyházi állam elrablását is.

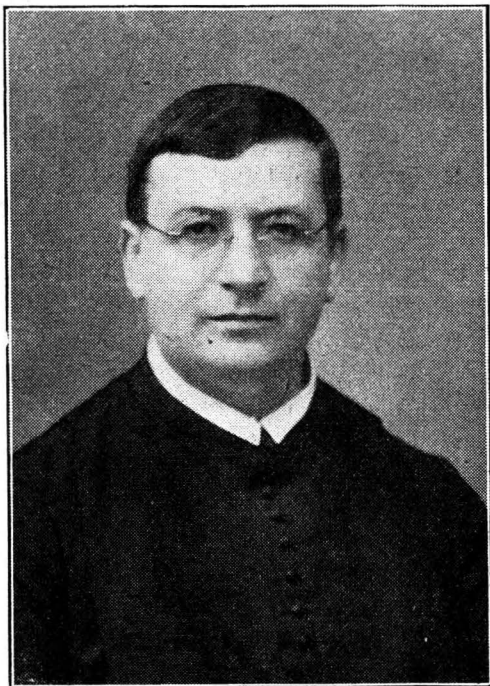
Ő hívta össze a vatikáni zsinatot (1869), amelyen elítélték a legújabb kor tévedéseit és kimondották a pápa *csalatközhatatlanságának dogmáját*.

A görög egyház szempontjából nagyfontosságú intézkedése volt a *Keleti Kongregáció* teljes megszervezése, melynek oly nagy tekintélyt biztosított, hogy döntvényeit úgy kellett fogadni, mint a Szentszék rendeleteit.

IX. Piuszt *XIII. Leó* (1878—1903) pápa követte. A legnagyobb pápák egyike volt. 25 évi pápasága alatt számos körlevelet adott ki, melyekben mint a népek gondos atyja tűnik fel. Ő mindent megtett Kelet visszaédesgetésére is. Ecélből a Szent Bazil-rendű szerzetet megreformálta és Rómában új görög kollégiumot alapított.

Utóda a velencei patriárka lett X. Piusz néven (1903—1914). Nevéhez fűződik a hajdudorogi magyar görög-katholikus egyházmegye megalapítása (1912).

Halála után XV. *Benedek* (1914—1922) követte a pápai trónon, aki a világháború pusztító dúlásai között foglalta el Szent Péter széket. Minden erejével a hadakozó felek kibékítésén fáradozott. Igen sokat tett a világháború borzalmainak leküzdésére és a nyomor enyhítésére. Alatta készült el a *nyugati egyház új törvénykönyve* (1917), amely a régi törvények alapján kimondja, hogy vegyes szertartású házasság esetén, *ha az atya görög-*

Serédi Jusztinián.

katholikus, akkor az összes gyermekek görög-katholikusok lesznek (756. kán.). Továbbá, ha a görög rítusú apának a gyermeke bármilyen okból latin szert. pap által lett megkeresztelve, akkor ez nem vonja maga után a rítusváltozást, hanem a gyermek így is görög-katholikus marad. (98. kán.) Azonkívül intézkedik a *ritusváltoztatásról*, mely szerint senkit sem szabad rítusa elhagyására rábeszélni és a rítusváltoztatás *csak pápai engedély* alapján eszközölhető. (98. kán.)

XV. Benedek pápa megérte a világháború végét, de nem látta beteljesülni legfőbb óhaját, a nemzetek békéjét. Utóda lett a nagy-

tudású s jelenleg is dicsőségesen uralkodó *XI. Piusz*. Nevéhez fűződik a lateráni szerződés (1929) megkötése, melynek alapján a pápa nemcsak szabadságát nyerte vissza, hanem a pápai állam egy részét is. Az unió szempontjából rendkívül nagyfontosságú intézkedése volt a *keleti egyházjog* rendszeres összefoglalásának az elrendelése, melynek kidolgozásán a világhírű egyházjogtudós, *Serédi Jusztinián* bíboros-metropolitánk is fáradozik.

Megcsonkított hazánk iránti szeretetének a magyar zarándokokhoz intézett eme biztató szavaival adott kifejezést: «Szent István koronáján a kereszt csak elhajolt, de meg nem tört».

40. §. A munkácsi és eperjesi püspökség rövid története.

A munkácsi püspökség a magyarországi görögkatholikus püspökségek között a legrégebb. Egyes történészek szerint egyike volt azon hét legrégebb pannoniai püspökségnek, melyek *Methód* érseksége alá tartoztak. A munkácsi főpapok közül az első *János* volt, akit II. *Ulászló* király 1491-ben nevezett ki püspökké. Utódairól ellenben a hiányos adatok miatt csak annyit tudunk, hogy egyházmegyéjük kormányzásában nagyon sok akadállyal kellett megküzdeniök.

Az unió okmányilag *Rostosinszky Parthén Péter* püspök idejében jött létre (1646), amellyel kapcsolatban az egri latin szert. püspök joghatósága alá lett rendelve. Emiatt sok viszály és egy évszázadik tartó harc keletkezett. Végre *Mária Terézia* királynő közbenjárására 1771-ben önálló püspökséggé lett emelve és az esztergomi érsek-metropolita joghatósága alá helyezték. Ezután sok kiváló főpap került a munkácsi püspöki székbe, akik alatt az egyházmegyei szervezet kiépült és szép, modern intézeteivel teljes felszerelést nyert.

Majd 1912-ben *Papp Antal* foglalta el az ősi munkácsi széket, akit a világháború sok súlyos probléma elé állított. Különösen sokat kellett küzdenie a szkizmatikus agitációkkal szemben. A szerencsétlenül végződő világháború után a cseh megszállás alá kerülő *Ungvárról* kitoloncolták a hazáját szerető nemes főpapot, aki azóta *Miskolcon*, mint apostoli adminisztrátor fejti ki áldásos munkáját. Püspökségében utódja *Gebé Péter* lett, ki gyalog vagy kétkerekű kis kocsival járta be nagykiterjedésű egyházmegyéjét és minden nemes eszközzel küzdött a cseh állam által támogatott szkizma-

tikus bujtogatások ellen. Jelenleg pedig *Sztojka Sándor* személyében (1932) kiváló, tetterős ifjú főpapot kapott a munkácsi egyházmegye, akinek közszeretében álló egyénisége és rendkívüli pályafutása teljes biztosítékot nyújt az ősi egyházmegye további fejlődésére.

A nagykiterjedésű munkácsi egyházmegyét az apostoli Szent-szék a magyar király előterjesztésére 1816-ban kettéosztotta és *Eperjes* székhellyel új püspökséget alapított melyet az esztergomi érsek-metropolita joghatósága alá rendelt. Az első eperjesi gör.-kath. püspök *Tarkovics Gergely* volt. Utódai között különösen kitűnt dr. Vályi János, aki áldásos tevékenységével összes elődeit felülmúlta és egyházmegyéje kulturális intézményeinek megalapításával örök időkre emlékezetessé tette nevét. Jelenlegi püspöke *Gojdiics Péter*, Nagy Szent Vazul-rendi szerzetes, aki a hitélet emelése terén máris szép eredményeket ért el.

Nagymagyarország területén a munkácsi, eperjesi és a hajdúdorogi egyházmegyén kívül még a következő görög-kath. püspökségek voltak: Gyulafehérvár-fogarasi, nagyvárad, szamosújvári, lugosi és a kőrösi egyházmegyek.

41. §. A hajdúdorogi egyházmegye története.

A görög-katolikus magyarság ősi jogos vágya 1912 június 8-án teljesült, amikor b. e. X. Piusz pápa megalapította a hajdúdorogi magyar egyházmegyét és a magyar kormány pedig magára vállalta annak intézményes kifejlesztését. (1913 : XXXV. t.-c.)

Az új egyházmegye első püspöke *Miklósy István* zempléni főesperes, a Ferenc József-rend lovagkeresztese lett, akit 1913 okt. 5-én *Hajdúdorogon* püspökké szenteltek.

Ideiglenes székhelyül *Debrecen*t választotta, ahol rövid négy-hónapi tevékenykedés után felrobbant az oláh-orosz terroristák pokolgépe (1914 febr. hó 23-án), melyet a gyilkos kezek — a magyar nemzeti eszmét személyében mintegy megtestesítő — főpásztornak küldöttek. A merénylet az isteni Gondviselés különös kegyelméből nem érte el célját, de a kezdetleges egyházmegyei szervezetet alapjában rendítette meg, mert három igen értékes személynek; Jaczkovits Mihály püspöki helynöknek, Slepkovszky János püspöki titkárnak és dr. Csath Sándor ügyésznek oltotta ki az életét, akiket a világháború és a hajdúdorogi egyházmegye első vértanúiként

tisztelünk. Emlékezetükre minden év február hó 23-án gyászistentiszteletet tartunk.

A bombamerénylet után a püspök székhelyét *Nyiregyházára* tette át, ahol a város nagy szeretettel és áldozatkészséggel fogadta. Itt megkezdődhetett volna a békés alkotó munka, de közben kitört a világháború és a püspöknek meg kellett elégednie az egyházmegyei központ megszervezésével.

Miklós István, a hajdudorogi egyházmegye első püspöke.

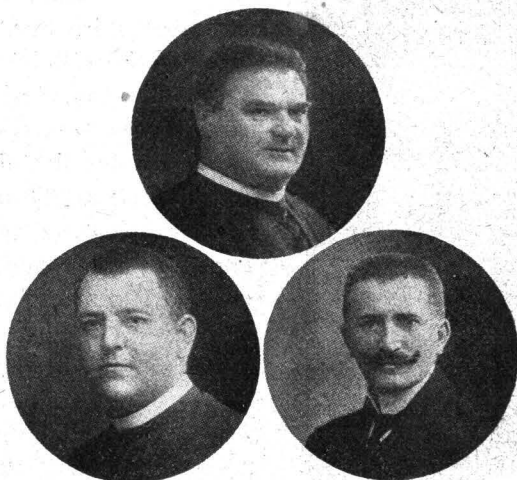
De ebben a nehéz időben is korszakalkotó tevékenysége volt az elavult *Julián*-naptár helyett a *Gergely*-naptár bevezetése (1916), melynek következtében a hitélet öröndetesen fellendült. (A *Julián*-naptárt Julius Cézár Kr. e. 46-ban léptette életbe, csillagászai azonban az év hosszát tévesen számították ki, amit XIII. Gergely pápa 1582-ben kijavított és a számítási hiba elkerülésére bevezette a szökőévet. A budapesti egyházközség Melles apátparokussal azélén már 1909-től kezdve ezt használta.)

A világháború szerencsétlen befejezése, a forradalom, a kommunizmus, román megszállás mind-mind óriási csapásként nehezettek a fejlődő egyházmegyére. Miklós István püspököt román katonák hurcolták Debrecenbe, ahol több napi zaklatással

arra akarták kényszeríteni, hogy mondjon le az ő javukra egyházmegyéjének egy tekintélyes részéről, amit azonban a főpásztor leghatározottabban visszautasított. De amit nem tudtak elérni a törvényes főpásztornál, azt keresztül vitték a törvénytelen trianon

«béke-parancs» útján, mely hazánkkal együtt feldarabolta színmagyar egyházmegyénket is, melynek következtében 80 parokiánk idegen joghatóság alá került. A megszálló románok azonban ezzel sem elégedtek meg, haneim erőszakkal kirabolták és lefoglalták a püspöki törzsjavadalom 2000 holdas birtokát is.

A főpásztor a sok csapás ellenére is tovább munkálkodik. Gondos kidolgozás után 1922-ben kiadja az új magyar liturgikus könyvet, melyben a szentmisének legfőbb része (ú. n. kánoni rész) görögül van nyomtatva és mindjárt felterjeszti *Rómába* is, ahol a

A három debreceni vértanu.

hívek osztatlan örömeire sikerült kivívni a *görög-magyar* liturgikus nyelv legfőbb elismerését.

A csekély fixfizetésre utalt főpásztor egyházmegyéjét anyagiakban is gyarapítja. Ezen a téren legnevezetesebb alkotása az egyházmegyei *nyugdíjintézet* megszervezése és a *tapotcai üdülő otthon* létesítése.

A hajdúdorogi püspök jelenlegi joghatósága 94 parokiára terjed ki (volt 163), s a hívek száma kb. 175 ezer.

A hajdúdorogi egyházmegyéhez tartozó hívek legnagyobb-részt Szabolcs, Hajdú, Borsod, Zemplén és Szatmár vármegye területén élnek. Családi életük az összes vallásfelekezetek között a legtisztább. (15%-os gyarapodás) és a magyarságuk a legmagyarabb (99%).

42. §. A magyarországi görög-katolikus Apostoli Kormány- záság története.

Hazánk megcsonkításával, nemzetünk eme nagy tragédiájával, a magyar görög katolikusság helyzete is megváltozott. A hajdúdorogi egyházmegye csaknem 100 ezer hívővel 80 parokiát veszített. Az intézményekkel szépen felszerelt felvidéki püspöki központok pedig, úgy Ungvár, mint Eperjes, 1918 őszén cseh uralom alá került.

Hajdudorogi Papp Antal.

A «hódítók» legfőbb törekvése az volt, hogy a magyarság «leghívebb nemzetiségének» északkeleti őrtállóit: hajdúdorogi Papp Antal munkácsi és dr. Novák István († 1932) eperjesi püspököket kiűldözzék az általuk alattomosan elfoglalt területről.

Ezen két egyházmegyéből magyar területen mindössze 24 parokia maradt vissza, melyeknek ügyeit a cseh megszállás első zavaiban püspöki helynök intézte. Ez az állapot 1924-ig tartott. A pápa Őszentsége ugyanis ebben az évben apostoli nunciusa útján közölte a csehektől állandóan zaklatott hajdúdorogi

Papp Antal püspökkel, hogy egyházmegyéje kormányzása alól felmenti s egyben érdemei elismerésül c. küzikei érsekké előlépteti. Ugyanezen pápai intézkedés elrendeli a munkácsi és eperjesi egyházmegye Magyarország területén maradt parokiáinak egy Apostoli Adminisztratúrába való egyesítését és annak élére az új érseket, kifejezetten a megyéspüspököket megillető teljes hatalommal, eljogokkal és kötelességekkel állítja.

Papp Antal c. érsek, apostoli kormányzó, miután a csehek erőszakosan eltávolították Ungvárról, 1925 október 27-én új székhelyén, Miskolcon telepedett le. A jobb jövő reményében innen kormányozza a főpásztor a gondjaira bízott magyar híveket.

Jelenlegi joghatósága 25 parokiára terjed, melyben közel 25 ezer hívő van.

43. §. A görög szertartású katolikusok jelenlegi helyzete a világegyházban.

A görögszertartású katolikusok, akik a keresztény ókorban az Anyaszentegyház nagy többségét alkották, a flórenci unió-zsinat óta ismét szép számmal kezdenek gyarapodni szerte a világon.

Hazánk megcsonkításával a nyolc görög-katolikus püspökség közül csak a hajdúdorogi magyar püspökség maradt meg. Jelenlegi püspöke *Miklós István*, székhelye Nyíregyháza és híveinek száma 175 ezer.

Azonkívül 1924-ben létesült az Apostoli Adminisztratúra, *Papp Antal* c. érsekkel az élén, akinek székhelye Miskolc, híveinek száma pedig 25 ezer.

Romániában, a megszállt Erdély területén van : a gyulafehérvár—fogarasi érsekség, amely alá négy püspökség tartozik és pedig : szamosújvári, nagyvárad, a lugosi és a mármaroszi egyházmegye.

Lengyelországban, különösen a régi Galicia területén nagy számban élnek görög-katolikusok. Így különösen a lembergi érsekség, a przemysli és a sztaniszlai püspökség területén

Csehszlovákiában a megszállott területi részen, a munkácsi és az eperjesi püspökség területén élnek szép számmal görög-katolikusok.

Jugoszláviában pedig szerb megszállott területen a kőrösi egyházmegyében vannak tömörülve.

Ausztriában csak néhány görög-katolikus hitközség van, mely a bécsi hercegérsek joghatósága alá tartozik.

Bulgáriában a görög-katolikusok hosszú időn keresztül üldözésnek voltak kitéve, ugyanígy *Török- és Görögország* területén is, aminek következtében az unió csak nehezen tudott tért hódítani. Jelenleg a bulgáriai hívek apostoli kormányzója *Szófiában* székel.

Olaszországban az italo-görögöknek két apostoli vikáriusuk van : Sziciliában és Kalabriában.

Franciaországban csak néhány hitközsége van a görög-katolikus egyháznak, amelyek közvetlenül az Apostoli Szék alá tartoznak.

Oroszországban a cárok alatt a görög-katolikus vallást a legszigorúbban üldözték. Jelenleg a bolsevizmus miatt kell rengeteget szenvedniök. Azonban ebben a nehéz időben is az unió szépen fejlődik.

Északamerikai Egyesült Államokban a régi magyarországi görög-katolikusok részére *Homesteadban* van püspökség. Ez alá 14 magyar parokia is tartozik. A lengyelországi ruthének részére pedig Philadelfiában van püspökség.

Kanadában élő ruthéneknek *Vinnipegben* van a püspöki központjuk.

Braziliában, Argentínában és Kínában is szép számmal vannak görögszertartású hívek.

Keleten a Szentföldön és Szíriában levő görög-katolikus melchiták élén az antiochiai pátriárka áll, akinek joghatósága hat érsekségre és hat püspökségre terjed ki.

A görög szertartáson kívül a keleti egyháznak más sajátosságos szertartásai is vannak, amelyek azonban eredetileg a görög rítusból fakadtak.

Ilyenek az *örvények, szírek, szír-khaldok, szír-malabarok, szírmaroniták, egyiptomi koptok* és az *abessziniai és etiópiai* katolikusok. Ezen szertartások hívei csaknem kivétel nélkül Keleten élnek.

Mindezen adatokból kitűnik, hogy a katolikus Anyaszentegyház kebelébe visszatérő keleti keresztények száma, a kegyetlen üldözések ellenére is, örömdetesen emelkedik szerte a világon. Ez az örömdetes tény a bazilita szerzeteseink missziós munkáján kívül, különösen a görög szertartásra tért jezsuita, bencés és redemptorista szerzetesek apostoli munkájának köszönhető. Az unió apostolai között különösen kitűnt *Szent József* polocki bazilita érsek, akit térítő útjában felbérelt orosz székizmatikusok gyilkoltak meg († 1623).

Talán hosszú, talán nehéz még az út, mely Keletnek teljes uniójához vezet, de Krisztus biztosan elfogja vezetni a maga Anyaszentegyházát, mert írva van: «Lesz egy akol és egy pásztor». Ebben a krisztusi missziós munkában azonban minden görög-katolikusnak részt kell vennie és pedig példás keresztény életével és szertartásához való rendíthetetlen ragaszkodásával.

44. §. A magyar katolikus egyház legújabbkori története.

II. József halála után a *liberális kormánykörök* továbbra is beleavatkoztak az Egyház belső ügyeibe. Így 1848-ban kimondották a különböző vallások teljes állami *jogegyenlőségét*, miáltal megszűnt a katholicizmus *államvallás* lenni. Feledésbe ment, hogy

a görög- és római katolikus vallás volt az, amely a magyar népet keresztény nemzetté tette és ezáltal fennmaradását évezredekre biztosította.

Erre a katolikus főpapság a magyar egyház számára *önkormányzatot kért*; de az országgyűlés, mely előbb a protestánsoknak, majd a görög-keletieknek megadta, a katolikusoknak a kérését, mint *«elkésztet»*, elutasította. Mindamellett a katolikusok a nemzeti küzdelmekből bőven kivették részüket és a *szabadságharcban* még növendékpapjai közül is sokan elvé-

Vasvári Pál.

reztek, az abszolutizmus idején pedig emiatt sok egyházi férfi börtönbe került. Nálunk, görögkatolikusoknál, a 48-as ifjúság lánglelkű szónokának, a *«papiú Vasvári Pálnak»* (1827—1849) vezérlete alatt az ungvári kispapok nagyrésze is a szabad haza gondolatától fellelkesülve nemzetünk jobb jövőjéért áldozta életét.

Majd 1895 október elsején három súlyos sérelmet tartalmazó törvényt léptettek életbe. Így kötelezővé tették az egyházi házasság előtt a polgári egybekelést, törvénybe iktatták a *felekezetenküliséget*, amely által tág teret nyitottak a házassági elválásoknak, megbolygatták a békés családi életet és a hitetlenségnek is törvényes színezetet adtak. Majd pedig a zsidó vallást a keresztény vallással egyenrangúvá tették.

Ezek a sérelmes intézkedések felrázták a katolikus magyarságot és Zichy Nándor gróf vezérlete alatt megszervezték a *néppártot*, megalapították a *Katolikus Népszövetséget*, valamint megteremtették a keresztény szellemű sajtót és az évenként tartott nagygyűléseket.

Ugyanekkor a görög-katolikusoknál is szépen kifejlődött az egyesületi élet. 1898-ban megalakult Budapesten a *Görög-Katolikus*

Magyarok Egyesülete, melynek folytatásaként 30 ezer taggal létesült Máriapócsen a *Magyar Görög-Katolikusok Országos Szövetsége* (MAGOSz), melynek vezetősége Budapesten van. Egyetemi és főiskolai hallgatók részére a *Vasvári Pál Kör* fejt ki áldásos tevékenységet (Budapest, VII., Rózsák-tere 9—11.). Majd megalakult a *Főiskolai Internátus Egyesülete*, mely a vidéki tanulóifjak részére igyekszik otthont létesíteni. Középiskolások és elemisták között a *kongregációk* és a *szivgárdák* működnek nagyon szép eredménnyel. A hívek lelki életének mélyítését a bazilita szerzetesek népmissziói és a különböző vallási egyletek munkálják. Sajtótermékek közül különösen nevezetes a Görög-Katolikus Szemle és a Keleti Egyház c. tudományos folyóirat.

A nagy világháborút követő *Trianon* porig alázza hazánkat és magyar egyházunkat. Az *őszirózsás forradalom* (1918 okt.) idejénbe üldözte koronás királyunkat s az apostoli királyság helyét a «nemzeti tanács» foglalta el, melynek szegyeinteljes szerepét a *tanácsköztársaság* (proletárdiktatúra) négy hónapos rémuralma váltotta fel (1919 márc.). A szociáldemokrácia s kommunizmus sokat ígérő, hangos jelszavainak és tetszetős elveinek gyakorlati alkalmazását saját kárán volt kénytelen megismerni a magyar nép, mely mindenfelé elégedetlenséget, éhséget, munkakerülést és tömegmészárlásokat eredményezett. A *vörös népbiztosok* (zsidók) elvetették az általuk oly sokszor hangoztatott gyülekezési, szólás- és sajtószabadságot, úgyhogy még a szószék alatt is «bizalmi férfiak» őrizték ellen Krisztus evangéliumának hirdetését. Eltörölték nemzeti imánkat, vörösre festették háromszínű zászlónkat és a magyar ifjúságot a hittanítás helyett erkölcstelenségre és a vörös zászló szerezetere oktatták.

Amde a magyar nép megelégetve a kegyetlenségeket, megbuktatta a tanácsköztársaságot és zsúfolt templomokban, könnybe-lábadt szemmel adott hálát az isteni Gondviselésnek megmeneküléséért.

A kereszténység egy táborba tömörült és kifosztott *csónkaházánkban* megindult a tevékeny alkotó munka a keresztény *Nagy-Magyarország* talpraállításáért.

TARTALOM.

	Oldal
1. Az egyháztörténelem fogalma és felosztása	5

I. A keresztény ókor.

2. Jézus Krisztus az Egyházalapító... ..	5
3. A palesztinai üldözés és az apostoli sors	6
4. Jeruzsálem pusztulása	8
5. A keresztények üldözése a római birodalomban	10
6. Az Egyház diadala : Nagy Konstantin	11
7. Ókori eretnekségek	13
8. Az izlám	15
9. Kereszténység terjedése a népvándorlaskor	16
10. Ókori keresztény írók	18
11. Nagy egyháztanítók	19
12. Az egyházi szervezet	21
13. A keresztény hitélet	23
14. Remeteség és a szerzetesi élet : Nagy Szent Vazul... ..	25

II. A keresztény középkor.

15. A szláv népek megtérése	26
16. A pápai állam és a római császárság megalakulása	29
17. A képrombolás... ..	30
18. A keleti egyházszakadás	32
19. A magyarok megtérése	35
20. Szent István	37
21. A gör.-kath. magyarság rövid története Szent István után	39
22. Az egyházi élet süllyedése a középkorban... ..	41
23. VII. Gergely	42
24. A keresztesháborúk	43
25. A nyugati egyházszakadás	45
26. A középkori eretnekségek és az inkvizíció	46
27. Tudomány és művészet a középkorban	47

III. A keresztény újkor.

28. Uniókísérletek a latin és a görög egyház között	50
29. Nyugati hitszakadás : Luther Márton... ..	52
30. Egyéb vallási újítások	54
31. A protestantizmus hazánkban	56
32. A trienti zsinat és a jezsuiták	57
33. A katolikus hitterjesztés Európán kívül	58
34. A magyarországi uniók	59
35. A görög-katolikus magyarság helyzete az unió után... ..	61
36. Az újkori hitetlenség. A szabadkőművesség	62

IV. A legújabb kor.

37. A francia forradalom és az egyház	66
38. Napoleon és az egyház	67
39. A legújabb kor pápai	68
40. A munkácsi és eperjesi püspökség rövid története	70
41. A hajdúdorogi egyházmegye története	71
42. Magyarországi gör.-kath. Apostoli Kormányzóság története	74
43. A görög szert. katolikusok jelenlegi helyzete a világegyházban	75
44. A magyar katolikus egyház legújabbkori története	76

A görögkatolikus ifjúság legolcsóbb és legkedveltebb imakönyve a közismerten szép és gazdag imatartalommal immár 3-ik kiadásban megjelent

LEGSZENTEBB IMAKÖNYV

mely 226 oldal terjedelemben tartalmazza az *első* képekkel illusztrált és részletes magyarázatokkal ellátott *szen/misé*t a többi szokásos istentiszteletekkel, szebbnél-szebb imákkal és különféle énekekkel kiegészítve. Megszokott dallamok alapján szünjelt szövege az énektanulásnál nélkülözhetetlen, ministrálásra pedig magyarázatokkal ellátott és külön betűkkel szedett szövege nagyon alkalmas.

Ára csinos amatőr-kötésben, arany-nyomással és selyemjelző szallaggal:

86 fillér.

Félvászonkötésben, vörösmetszéssel:

P 1.20.

Diszes egészvászonkötésben:

P 1.86.

Párnázott diszbőr-kötésben, arany-metszéssel:

P 4.20.

Megrendelhető:

a Szent István-Társulat

könyvkereskedéseiben

Budapest, Balassagyarmat, Cegléd, Debrecen, Győr, Pécs,
Szeged.